

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇEVRE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ÇEVRE EĞİTİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

RAMAZAN EMRE KOÇAK

İzmir
2024

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ÇEVRE EĞİTİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

RAMAZAN EMRE KOÇAK

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ

İzmir

2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

06/02/2024

Ramazan Emre KOÇAK

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 26/02/2024

Tez Başlığı:

8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin, 26/02/2024 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 10'dır**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☒

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça hariç, ☒ Alıntılar dâhil, ☒ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Ramazan Emre Koçak
Öğrenci No : 20200100000000000000
Anabilim Dalı : Çevre Eğitimi
Programı : Çevre Eğitimi
Statüsü : Yüksek Lisans ☒

Doktora ☐

ÖĞRENCİ
Ramazan Emre Koçak

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nevzat Gümüş

26/02/2024

26/02/2024

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda destekleriyle bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen, çalışmanın sürekliliğini bana öğreten, azim ve kararlılığı temel ilke edinmemi sağlayan çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ'e, değerli eşim Özge KOÇAK'a, bu süreçte bana hayat enerjisi veren, gülüşüyle dünyamı aydınlatan biricik kızım Almila KOÇAK'a ve tüm çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ramazan Emre KOÇAK

İzmir, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	viii
ABSTRACT	viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç ve Önem.....	4
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri	5
1.4. Sınırlılıklar (Opsiyonel)	5
1.5. Tanımlar	5
1.6. Kısaltmalar	5
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Çevre Eğitimi ve Temel Kavramlar	7
2.2. Tarihte Çevre Eğitimi.....	10
2.3. Öğretim Programlarında Çevre Eğitimi	12
2.4. Çevre Eğitimi Yaklaşımları	14
2.4.1 Doğa Deneyimi Yaklaşımı	14
2.4.2 Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Yaklaşım	15
2.4.3 Proje Tabanlı Çevre Eğitimi Yaklaşımı	16
2.4.4 Kent Ekolojisi Yaklaşımı	16
2.4.5 Çevre Eğitiminde Bilgisayar Kullanımı	16
2.5. Doğa Temelli Çevre Eğitimi	17
2.6. Çevre Eğitiminde Materyal Kullanımı	19
2.6.1 Görsel Materyaller	19
2.6.2 Teknoloji Destekli Materyaller Kullanımı	20
BÖLÜM III	21
YÖNTEM	21
3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni	21
3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar	21
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları.....	22
3.3.1. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları	23
3.4. Araştırmanın Tutarlılığı ve İnanırlılığı	23
3.5. Araştırmacının Rolü	23
BÖLÜM IV	24
BULGULAR.....	24

1. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular.....	24
2. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Çevre Eğitime İlişkin Bulgular.....	25
3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	35
4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Tema Sonu Değerlendirme Çalışmalarında Yer Alan Çevre İle İlgili Kavramlara İlişkin Bulgular	64
5. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Görsellere İlişkin Bulgular.....	68
BÖLÜM V	713
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	733
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	733
5.2. Öneriler	755
KAYNAKÇA.....	77
EK 1.....	81

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Metin, Kavram, Etkinlik ve Görsel Dağılımı	21
Tablo 2. Çalışmada İncelenen Kitaplar.....	21
Tablo 3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Kavramların Ünitelere Dağılımı	22

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yılkı Atı Metni	25
Şekil 2. Yılkı Atı Metni	26
Şekil 3. Yılkı Atı Metni	27
Şekil 4. Yılkı Atı Metni	28
Şekil 5. Rüzgâr Metni	29
Şekil 6. Rüzgâr Metni	30
Şekil 7. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni	31
Şekil 8. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni	32
Şekil 9. Yılkı Atı Metni 1. Etkinlik.....	35
Şekil 10. Yılkı Atı Metni 2. Etkinlik.....	36
Şekil 11. Yılkı Atı Metni 3. Etkinlik.....	37
Şekil 12. Yılkı Atı Metni 4. Etkinlik A ve B Bölümü	38
Şekil 13. Yılkı Atı Metni 5. Etkinlik.....	38
Şekil 14. Yılkı Atı Metni 6. Etkinlik.....	39
Şekil 15. Yılkı Atı Metni 7. Etkinlik.....	39
Şekil 16. Yılkı Atı Metni 8. Etkinlik A Bölümü.....	40
Şekil 17. Yılkı Atı Metni 8. Etkinlik B Bölümü	40
Şekil 18. Yılkı Atı Metni 9. Etkinlik.....	41
Şekil 19. Yılkı Atı Metni 10. Etkinlik.....	42
Şekil 20. Rüzgâr Metni 1. Etkinlik	42
Şekil 21. Rüzgâr Metni 2. Etkinlik	43
Şekil 22. Rüzgâr Metni 3. Etkinlik	44
Şekil 23. Rüzgâr Metni 4. Etkinlik	44
Şekil 24. Rüzgâr Metni 5. Etkinlik	45
Şekil 25. Rüzgâr Metni 6. Etkinlik A Bölümü.....	46
Şekil 26. Rüzgâr Metni 6. Etkinlik B Bölümü.....	46
Şekil 27. Rüzgâr Metni 7. Etkinlik	47
Şekil 28. Rüzgâr Metni 8. Etkinlik	47
Şekil 29. Rüzgâr Metni Gelecek Derse Hazırlık.....	48
Şekil 30. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni Hazırlık Çalışmaları	48
Şekil 31. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 1. Etkinlik.....	49
Şekil 32. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 2. Etkinlik 3. Soru	49

Şekil 33. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 3. Etkinlik.....	50
Şekil 34. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 4. Etkinlik.....	50
Şekil 35. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 5. Etkinlik.....	51
Şekil 36. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 6. Etkinlik.....	52
Şekil 37. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 7. Etkinlik.....	53
Şekil 38. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 8. Etkinlik.....	53
Şekil 39. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni Gelecek Derse Hazırlık	54
Şekil 40. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni Hazırlık Çalışmaları	55
Şekil 41. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 1. Etkinlik	55
Şekil 42. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 2. Etkinlik.....	56
Şekil 43. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 3. Etkinlik.....	56
Şekil 44. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 4. Etkinlik	57
Şekil 45. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 5. Etkinlik	57
Şekil 46. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 6. Etkinlik	58
Şekil 47. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 7. Etkinlik	59
Şekil 48. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 8. Etkinlik.....	59
Şekil 49. Çocuk ve Ekmek Metni	60
Şekil 50. Burada Bülbül Ağlamış Metni.....	61
Şekil 51. Burada Bülbül Ağlamış Metni 2. Etkinlik Soruları	62
Şekil 52. Burada Bülbül Ağlamış Metni 7. Etkinlik	62
Şekil 53. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu'da Bahar Metni	63
Şekil 54. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu'da Bahar Metni 1. ve 2. Sorular	64
Şekil 55. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu'da Bahar Metni 3. ve 4. Sorular	64
Şekil 56. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 5. ve 6. Sorular	65
Şekil 57. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 7. Soru	66
Şekil 58. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 8. ve 9. Sorular	67
Şekil 59. Hava Kirliliği Metni	69
Şekil 60. Burada Bülbül Ağlamış Metni 5. Etkinlik.....	71

ÖZET

8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ ÇEVRE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Çevre eğitimi ile bireylerin, yaşadıkları çevreyi korumaları ve gelecek kuşaklarına sağlıklı bir çevre bırakabilmeleri için çevre ile ilgili konularda duyarlılık kazanmaları, bilinçlenmeleri ve sorumluluk almaları sağlanmaktadır. Amaçlanan tutum ve davranışların oluşması nitelikli bir çevre eğitimine bağlıdır. Türkçe ders kitapları çevre eğitiminin amaçlarını gerçekleştirmede rol oynayan önemli materyallerden biridir. Bu araştırmanın amacı 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan içerik ve etkinliklerin çevre eğitimi açısından incelenmesi ve Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yer verilme durumunu ortaya koymaktır. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki ünitelerin, içerik ve etkinliklerinin çevresine duyarlı ve faydalı bireyler yetiştirmekte yeterli olup olmadığının incelenmesinin çevre eğitiminde kullanılan kaynakların geliştirilmesinde önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmada yazılı materyaller analiz edildiğinden nitel araştırma yöntemi ve bu yönteme ait doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili doğa olayları, hava şartları, hava durumu, çevre temizliği, çevre kirliliği, atık maddeler, geri dönüşüm, hava kirliliği, doğal kaynaklar, su kirliliği, atık maddeler, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevre sorunları, ormansızlaşma, biyoçeşitlilik, canlı türleri, yaşam alanı gibi kavramların yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çevre ile ilgili içerik ve etkinliklere Doğa ve Evren, Birey ve Toplum, Hak ve Özgürlükler temalarında yer verildiği ulaşılan bulgulardan biridir. Çalışmada çevre ile ilgili altı adet görsele ulaşılması elde edilen bir başka bulgudur. Bu çalışma ile 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili konulara yeterince yer verilmediği, çevre ile ilgili yer alan içerikler ise teorik bilgilerle sınırlı kaldığı, öğrencilerin kalıcı davranışlar kazanmasına yönelik deneysel bir çalışma veya uygulamaya yer verilmediği görülmüştür. Sonuç olarak 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitime yönelik yeterli veriye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili sorunlara ve çözümlerine daha fazla yer verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çevre eğitimi, Türkçe ders kitapları, Öğrenme alanı.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE 8TH GRADE TURKISH TEXTBOOK IN TERMS OF ENVIRONMENT EDUCATION

Environmental education enables individuals to develop sensitivity, awareness, and responsibility in environmental issues, fostering the protection of the environment they live in and the ability to leave a healthy environment for future generations. The formation of the intended attitudes and behaviors depends on a well-structured environmental education. Turkish language textbooks are significant materials that play a role in achieving the goals of environmental education. The aim of this research is to examine the content and activities in 8th-grade Turkish language textbooks from the perspective of environmental education and to assess the extent to which environmental education is incorporated into Turkish language textbooks. Analyzing the units, content, and activities in the 8th grade Turkish language textbook to determine whether they are sufficient to cultivate environmentally conscious and beneficial individuals is crucial for the improvement of resources used in environmental education. Qualitative research method and document analysis technique were employed in this study since written materials were analyzed.

In this study, it has been found that 8th-grade Turkish language textbooks include concepts related to the environment such as natural events, weather conditions, weather, environmental cleanliness, environmental pollution, waste materials, recycling, air pollution, natural resources, water pollution, waste materials, biological diversity, climate change, global warming, environmental issues, deforestation, biodiversity, species, habitat. It was also found that content and activities related to the environment are included under the themes of Nature and Universe, Individual and Society, Rights and Freedoms. Another finding of the study is the identification of six visuals related to the environment. The study reveals that 8th-grade Turkish language textbooks do not provide sufficient coverage of environmental topics, and the content related to the environment is limited to theoretical information. Moreover, there is a lack of experimental studies or practical applications aimed at students acquiring lasting behaviors. As a result, it has been concluded that 8th-grade Turkish language textbooks lack sufficient data on environmental education. There should be more emphasis on addressing environmental issues and solutions in 8th-grade Turkish language textbooks.

Keywords: Environment education, Turkish textbooks, Learning area.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çevre, bir organizmanın yaşamını sürdürebilmesi için etkileşimde bulunduğu fiziksel, su, hava, toprak gibi abiyotik faktörler ve bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar gibi biyotik unsurların bir araya geldiği geniş bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu sistem, canlıların yaşamını sürdürebilmek için gereksinim duyduğu doğal kaynaklar, iklim koşulları, diğer organizmalar ve çeşitli ekosistemlerin bir araya geldiği kompleks bir sistemdir. Ekosistem içindeki organizmalar, bu faktörlerle sürekli bir etkileşim içindedir ve birbirlerine bağımlılık göstermektedir. Çevre ve insan arasındaki ilişki de karşılıklı etkileşim ve bağımlılık temelinde şekillenmektedir. İnsanlar, doğanın bir parçası olarak çevreleriyle etkileşim halindedir ve çevre insanların hayatını derinden etkilemektedir. Çevrenin insanı etkilediği gibi, insan da çevreyi etkilemektedir. İnsanlar, doğadan kaynaklar sağlar ve enerji alırken aynı zamanda atıklarını çevreye geri verirler. Bu süreç, ekosistemdeki dengeyi etkilemekte ve çevresel sorunlara yol açmaktadır. Kendi çıkarları doğrultusunda çevrede meydana getirdikleri sorunların kendi hayatlarına da zarar verdiğinin farkında olan, çevre bilincine sahip bireyler sağlıklı bir yaşam süreceklerdir.

Günümüzde yaşanan çevre sorunları, doğal dengeleri değiştirerek ekosistemleri ve insan yaşamını olumsuz etkilemektedir. Ormansızlaşma, hava ve su kirliliği, iklim değişikliği, küresel ısınma gibi sorunlar dünyaya zarar vermektedir. Bilinçsiz ağaç kesimi, tarım ve kentleşme gibi nedenlerle meydana gelen ormansızlaşma; biyoçeşitlilik kaybına, erozyona, su kaynaklarının azalmasına ve iklim değişikliğine sebebiyet vermektedir. Biyolojik çeşitlilik kaybının etkileri açık olarak, daha az yeni tıbbi ilaç, doğal afetler karşısında daha zayıf ve savunmasız hale gelme ve küresel ısınmadan daha fazla etkilenme anlamına gelmektedir (Kurt, 2017). Hava kirliliğini doğuran etkenler arasında evlerin bacalarından çıkan dumanlar, fabrika bacalarından çıkan gazlar, üretim sonrası oluşan atıkların su kaynaklarına bırakılması, inşaat faaliyetleri, arabaların egzoz dumanları, araç lastikleri, tarımsal üretimin ıslahında kullanılan kimyasal maddeler, klimalar, ormanların yakılması ve yeşil alanlardaki azalmayı saymak mümkündür (Kojima & Lovei, 2001). Hava kirliliği, solunum yolu hastalıkları, asit yağmurları ve ozon tabakasındaki seyrelmeye neden olarak ekosistemleri tehdit etmektedir. Sanayi atıkları, tarım ilaçları ve evsel atıklar, su kaynaklarını kirliletmekte, bu da içme suyu kaynaklarını tehlikeye atmakta, sucul ekosistemlere zarar vermekte ve insan sağlığını olumsuz etkilemektedir. Fosil yakıt

kullanımı ve orman tahribatı, sera gazlarının atmosferde birikmesine neden olarak iklim değişikliğine yol açmaktadır. Sıcaklık artışı, deniz seviyesinin yükselmesi, aşırı hava olayları gibi etkiler, ekosistemleri ve insan yerleşimlerini tehdit altına almaktadır.

Çevrede meydana gelen sorunların insan yaşamına etkileri, sağlıktan ekonomiye, güvenlikten sosyal yaşama kadar geniş bir yelpazede görülmektedir. Su kirliliği, dünya genelinde ciddi sağlık ve çevresel sorunlara neden olan endişe verici bir sorundur. Kirlenmiş su kaynakları, insan sağlığını tehdit eden bir dizi hastalığın yayılmasına zemin hazırlamaktadır. İçme suyu kaynaklarının kirlenmesi, suyun içinde bulunan zararlı bakteri, virüs ve kimyasalların insanlar için tehlikeli seviyelere ulaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, ishal, tifo, kolera gibi su kaynaklı hastalıkların yayılma riskini artırmakta, kirlenmiş suların tarım sulamasında kullanılması da gıda güvenliğini de tehlikeye atmaktadır. Su kirliliği aynı zamanda balık ve diğer su canlılarının ölümüne neden olmaktadır. Bu sorun balıkçılığın ve su ürünleri kaynaklarının sonunu getirecek kadar etkilidir. Dolayısıyla, su kirliliğiyle mücadele, sadece insan sağlığı açısından değil, aynı zamanda çevresel dengenin korunması ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da kritik bir öneme sahiptir. Hava kirliliği, insan sağlığı ve genel yaşam kalitesi üzerinde ciddi etkileri olan endişe verici bir sorundur. Kirli hava solunum yolları hastalıklarını artırmakta ve mevcut solunum sorunlarını ileri seviyeye taşımaktadır. Partikül madde ve zararlı gazlar, solunum sistemine zarar vererek astım, bronşit, zatürre gibi solunum yolları hastalıklarına yol açmaktadır. Ayrıca, hava kirliliği kalp hastalıkları, inme, kanser gibi kronik hastalıkların riskini artırabilir. Kirli hava, genel enerji seviyelerini düşürmekte, uyku kalitesini bozmakta ve genel sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir. Ekonomik açıdan da bakıldığında, hava kirliliği sağlık harcamalarını artmasına neden olurken, iş gücü verimliliğinin azalmasına sebep olmaktadır. Yüksek sıcaklıklar, su kaynaklarının azalması ve gıda güvenliğindeki tehditler, toplumların beslenme durumunu olumsuz etkileyebilir. İklim değişikliği ile görülen yüksek sıcaklıklar, su kaynaklarının azalması ve gıda güvenliğindeki tehditler, toplumların beslenme durumunu olumsuz yönde etkilemektedir. İklim değişikliği, deniz seviyesindeki yükselmeler nedeniyle kıyı bölgelerindeki yerleşimleri tehdit ederken, sıcaklık artışları ile salgın hastalıkların yayılma riskini artırmaktadır.

Nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme ve teknolojik gelişmeler de doğal çevre üzerinde derin etkilere neden olmaktadır. Nüfus artışı, doğal kaynak taleplerini artırmakta ve bu durum, orman tahribatını, su kaynaklarının aşırı kullanımını ve tarım alanlarının genişlemesini beraberinde getirmektedir. Nüfus artışı ile birlikte ekonomik büyüme gerçekleşirken üretim sonucunda ortaya çıkan atıkların çevreye bırakılması ve atıkların

zamanla zehirleyici hale gelmesi, çevrede yaşayan her canlıya zarar vermektedir (Deniz, 2009). Sanayileşme, büyük ölçekli üretim ve enerji talepleriyle beraber hava kirliliğini artırmaktadır. Sanayi tesislerinden kaynaklanan emisyonlar, atmosfere zararlı gazlar salar ve bu da iklim değişikliği, asit yağmurları ve ozon tabakasının incelmeye gibi sorunlara yol açmaktadır. Aynı zamanda endüstriyel atıklar, su kirliliğine ve toprak erozyonuna sebep olmaktadır. Kentleşme sürecinde artan yapılaşma ve altyapı ihtiyaçları ile beraber ekosistemlerin dengesi bozulmaktadır. Kentsel alanlar, yeşil alanların azalmasına, su döngüsünün değişmesine ve mikro iklimlerin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca, artan nüfus ve şehirleşme atık yönetimi sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Teknolojik gelişmeler, enerji tüketimini ve doğal kaynak kullanımını artırmaktadır. Elektronik atıkların oluşması, çevre dostu olmayan üretim yöntemleri ve doğal kaynakların aşırı kullanımı, teknoloji alanındaki ilerlemelerin çevreye olan olumsuz etkilerinden bazılarıdır. Bu gibi pek çok sebep çevre sorunlarına yol açmaktadır. Bu sorunları önlemek ya da azaltmak için bilinçli çevre politikaları, sürdürülebilir teknoloji ve enerji kullanımı, geri dönüşüm gibi çözümlere başvurulabilir. Ancak bu çözümlerin yürütülmesinde çevre bilincine sahip bireylerin varlığı oldukça önemlidir. Çevre sorunlarının ortaya çıkmasında bireyin duyarlılığının ve aldığı çevre eğitiminin yeterliliğinin etkisi göz ardı edilemez (Çubuk ve Karacaoğlu, 2003). Öyle ki çevre bilincine sahip olmayan, çevreye yönelik olumsuz tutum ve davranışlara sahip olan bireyler her geçen gün çevre üzerinde yıkıcı etkilere sebebiyet vermektedir. Bu noktada çevre eğitimin önemi karşımıza çıkmaktadır.

Çevre eğitimi, insanların doğal kaynakları daha sürdürülebilir bir şekilde kullanma, enerji tasarrufu yapma ve çevre dostu yaşam biçimleri benimseme konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, toplumlara çevre sorunlarına karşı etkili çözümler üretebilmeleri için gerekli becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Bireylerin, kurumların ve toplumların çevre bilinci kazanması, doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakılması adına çevre eğitiminin önemi büyük bir vurgu kazanmaktadır. Çevre eğitimi, sürdürülebilir bir geleceğe doğru yönlendirilen bir toplumun temelini oluştururken, çevre sorunlarının çözümünde etkili bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan çevre eğitimi eğitimin her kademesinde yer almalıdır. Günümüz ortaöğretim ders programlarına bakıldığında ortaokul 6., 7. ve 8. sınıflarda seçmeli Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği dışında, çevre eğitimi başlığını taşıyan farklı bir ders ile karşılaşmamaktadır. Bunun yerine çevre eğitimini kapsayan konu ve içeriklerin farklı derslerin öğretim programına dahil edildiği görülmektedir. Bu konu ve içerikler daha çok Fen Bilimleri ve

Sosyal Bilgiler derslerinde yoğunlaşmıştır. Ancak çevre konularına diğer derslerde de çevre sorunlarına karşı duyarlı, bilgili ve çözüm odaklı öğrenciler yetiştirmek için yer verilmelidir.

1.2. Amaç ve Önem

Araştırmanın problem cümlesi “Çevre eğitimi açısından 8. Sınıf Türkçe ders kitapları hangi özelliklere sahiptir?” olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın amacı 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan MEB Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öğrenme alanları, içerikler ve etkinliklerde çevre eğitiminin ve çevre konularının nasıl ele alındığının incelenmesidir.

İnsan hayatı boyunca yaşam mücadelesi verirken, diğer canlılar gibi doğayı ve doğal kaynakları olduğu gibi kabul etmemiş, yaşam koşullarını iyileştirmek için doğayı ve kendisini sürekli değiştirmeye çalışmış; bu değişimleri gerçekleştirirken isteyerek veya istemeyerek doğal kaynaklara, diğer canlılara ve kendisine zararlı olacak çevre sorunlarına neden olmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısının başında etki alanını genişleten çevre sorunları; doğal kaynakların tükenmesine veya dejenere olmasına neden olmuş ve bu durum insan hayatını ciddi şekilde etkilemeye başlamıştır. Bu durum insanları çevre sorunlarına yönelik çözümler aramaya itmiştir. Çevre sorunlarının çözümünde atılması gereken ilk adım, verilen çevre eğitimi ile toplumun bilinçlendirilmesini sağlamaktır (Gülersoy vd., 2021). Toplumun çevre konusunda yeterince bilgi ve bilince sahip olması, duyarlı ve olumlu davranış değişikliklerinin yaratılması, doğal çevrenin korunması ve zarar görmüş çevrenin yeniden kazanılmasının temelinde eğitim yatmaktadır (Uzun & Sağlam, 2007). Çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirme sürecinde, öğrencilerin okul çağındaki eğitimleri büyük önem taşımaktadır. Üniversite öncesinde çevre konuları bakımından donanımlı öğrencilerin yetiştirilmesi yönünden ve bütün öğrencilerin üniversite öğrenimine devam edemeyeceği düşünüldüğünde, eğitimin orta öğretim seviyesinin yeri tartışılmazdır. Dolayısıyla, orta öğretimde baz alınan “çevre eğitim programları”nın niteliğinin, verilecek eğitimin kalitesine eşdeğer olduğunu söylemek mümkündür (Uzun & Sağlam, 2006). Çevre eğitimine katkı verebilecek olan derslerden biri de Türkçe dersidir. Bu çalışmada 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik konuların nasıl ele alındığı incelenmiştir. Bu çalışmayla, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki ünitelerin, içerik ve etkinliklerinin çevresine duyarlı ve faydalı bireyler yetiştirmekte yeterli olup olmadığının incelenmesinin çevre eğitiminde kullanılan kaynakların geliştirilmesinde önemli olacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Araştırmanın problem cümlesi: “Çevre eğitimi açısından 8. sınıf Türkçe ders kitapları hangi özelliklere sahiptir?” şeklindedir.

Araştırmada şu alt problemlere yanıt aranacaktır:

1. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik kavramların ünitelere göre dağılımı nasıldır?
2. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik hangi metinlere yer verilmiştir?
3. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik hangi etkinliklere yer verilmiştir?
4. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik tema sonu değerlendirmelerinde hangi kavramlara yer verilmiştir?
5. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik hangi tür görsellere yer verilmiştir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılı içinde ortaokul 8. sınıf öğrencilerine okutulan Türkçe ders kitapları ve bu kitaplarda bulunan çevre eğitimi ile ilişkili kazanımlar, metinler, etkinlikler, çevre ile ilgili görseller ve tema sonu değerlendirme çalışmaları ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Biyçeşitlilik: Canlıların, genlerin, karakterlerin, türlerin ve ekosistemlerin çeşitliliği, zenginliği olarak ifade edilmektedir (Yavuz, 2023).

Karbondioksit emisyonu: Karbon salınımı, karbon içrikli yakıtların (fosil yakıtlar: petrol, doğalgaz, kömür vb.) yanması sonucu açığa çıkmasıyla oluşan karbondioksit gazının atmosfere yayılmasıdır (Karaaslan vd., 2017).

1.6. Kısaltmalar

TEMA: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK8: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

TDK8.2: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2.)

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

REC: Regional Environmental Centre

BM: Birleşmiş Milletler

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UÇEP: Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde Çevre eğitimi ile ilgili temel kavramlara ve araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Çevre Eğitimi ve Temel Kavramlar

İnsanlar doğası gereği çevresini hep araştırmış, geliştirmiş ve değiştirmiştir. Hayatın her döneminde çevreyle doğrudan etkileşim halinde olmuş, doğada bulunan kaynakları kullanıp onlardan yararlanmıştır. İnsan, çevre, kültür ve ekonomi birbiri ile sürekli bağlantılı olan kavramlardır. Bu etkileşimdeki kavramlardan birinde meydana gelen değişiklik diğerlerini de etkilemektedir. İnsan ve çevre arasındaki etkileşim çok geniş bir boyut olmasından kaynaklı olarak canlı ve cansız tüm varlıklara etki etmektedir. İnsanların çevreye müdahaleleri ve üstünlük kurma isteğinin sonucunda çevre sorunları ve çevre kirlilikleri ortaya çıkmıştır. İnsanların doğaya olan müdahalelerinin boyutu her geçen gün büyümekte ve bu müdahalelerin sonucu ulusal sınırları aşmaktadır. Toplumun her kesimini ilgilendiren bu sorunlar çevre bilinci ve çevre eğitimi gibi kavramları doğurmuştur. Çevre eğitimi, çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir çevre anlayışında önemli bir role sahiptir.

Çevre, canlıların yaşamı paylaştığı ortam olarak tanımlanabilir. Dünya üzerinde yaşayan canlıların her biri, yapı ve özellikleri bakımından birbirlerinden farklıdır. İnsan, akıllı ve düşünme yeteneği ile kendi kendini yönetebilir, bilgiye ulaşabilir, bilgisini artırabilir. Bununla birlikte yaşadığı çevreye ve diğer canlılara egemen olabilir. Teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte, insanoğlunun doğaya egemen olma düşüncesi, insanlığın hayatını kolaylaştırırken, diğer taraftan da yaşam alanlarının bozulmasına ve bazı canlı türlerinin yok olmasına neden olmaktadır (Sever & Yalçınkaya, 2018). Özey (2004) çevreyi; bir şeyin yakını, dolayı, bir kimse ile ilişkisi bulunanlar, muhit, aynı konu ile ilgili bulunan kimselerin tümü, kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam, hayatın gelişmesinde etki yapan doğal, toplumsal ve kültürel dış faktörlerin bütünlüğü gibi anlamlarla ifade etmektedir. 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nda çevre; canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam olarak tanımlanmaktadır.

Canlıların içinde yaşam sürdüğü, varlıklarının ve özelliklerinin fiziksel olarak algılandığı ortama fiziksel çevre adı verilmektedir. Fiziksel çevre, oluşumunda insanların etkisi bulunmayan (dağ, deniz, göl vb.) doğal çevre ve insanların kendi iradeleri amaçlarına hizmet etmesi için oluşturduğu yapay çevre olarak incelenebilir. Yapay çevre, doğadan elde edilen kaynakların ve enerjinin toplum tarafından kullanılmasının bir ürünüdür (Oreta, Tanhueco & Garciano, 2014). Gandhi, “Dünya herkesin ihtiyacına yetecek kadarını sağlar. Fakat herkesin hırsına yetecek kadarını değil.” der. Gandhi, Doğanın kaynaklarından faydalanmak isteyen insanların bunu bilinçli ve duyarlı bir şekilde yapması gerektiği mesajını vermiştir. İnsanları doğadan bilinçli olarak yararlanması, doğal çevrenin varlığı ve insan yaşamının uyumu için çok önemlidir. Bu uyumun devamlılığının sağlanmasında sürdürülebilir kalkınmanın yeri oldukça önemlidir. *Sürdürülebilir kalkınma*, doğal kaynakların sürekliliğini tehlikeye düşürmeden gerçekleştirilen ekonomik kalkınmaya denir (Çepel,1996). *Sürdürülebilir çevre eğitimi* de, bireylerin yaşam boyunca doğal çevresinin farkında olup, çevresi ile ilişkisindeki hassas dengeye bağlı olmasını gerektirmektedir.

Ekoloji bitki, hayvan, insan vb. tüm canlıların çevre ile ilişkisini inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle ekoloji, çevremizi tanımanın yanında; canlılar ile çevre arasındaki ilişkiyi anlamamıza da yardımcı olmaktadır. *Ekosistem* ise tüm canlı ve cansız varlıkların karşılıklı kurdukları ilişkiler ile oluşan biyolojik sistemlerdir. Diğer bir ifadeyle, doğanın bir bölümünde yaşayan canlıların fiziki çevre ile olan uyumudur (Sever& Yalçınkaya, 2018).

Çevre yüzyıllardır insanı etkileyen ve insanlardan etkilenen dış şartların bir bütünüdür. Çevre sorunlarının ortaya çıkması ve insanların doğa ile ilişkilerinin bozulmasının sebebi, insanların doğanın üstünde hâkimiyet kurma çabasıyla yakından ilgilidir. Gün geçtikçe artan dünya nüfusu da bu çevre sorunlarını çoğaltır hale getirmektedir. Bu yönden bakıldığında bütün canlıların etkileşim içinde olduğu çevre olgusuna en büyük zararı insanlar vermektedir. Kentleşme, sanayileşme, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı gibi nedenler çevre sorunlarının gittikçe büyümesine neden olmaktadır. Ayrıca hızlı ve kaçınılmaz teknolojik gelişmeler; yaşamsal alanların bozulmasına, doğal kaynakların tükenmesine ve bunun sonucundan da doğal dengenin bozulmasına sebep olmaktadır (Aydın, Dündar & Korkut, 2016). *Çevresel sorunlar*; biyolojik çeşitlilikteki kayıplar, tehlikeli atıkların taşınması ve depolanması, iklim değişikliği, orman tahribatı, nükleer atıklar, sanayi kazaları, denizlerin doğrudan akıtma veya boşaltma ile kirlenmeleri, habitatların yaşam zincirlerindeki kopmalar ve yıkılmalar, çölleşme, turizmden kaynaklanan baskılar ve değer

kayıpları, kentsel atıklar, toprak erozyonu, yüzeysel suların mikrobiyolojik kirlenmesi, toprakların aşırı ve yoğun kullanımı, sulak alanların kurutulması şeklinde sıralanabilir. Çevre kirliliği de genel anlamıyla çevresel sorunların başında gelir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre çevre kirliliği; çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkidir. Çevre kirliliğinin başlıca nedenleri; yanlış şehirleşme, sanayi ve yerleşim için yanlış yer seçimi ve yanlış arazi kullanımı, yerleşim merkezlerinin alt yapı eksikliği, sanayi kuruluşlarının katı, sıvı ve gaz atıkları için arıtma ve geri kazanma tesislerinin bulunmayışı, bilinçsiz tarım faaliyetleri, aşırı nüfus artışı şeklinde sıralanabilir. Çevre kirliliği kendi içinde farklı başlıklarda incelenebilir: hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, nüfus artışı, kültürel çevre kirliliği, çöp sorunu, radyoaktif kirlilik, ışık kirliliği.

Çevre sorunlarının çözüm arayışlarının başarıya ulaşması ve insan ile doğanın uyumunun sağlanabilmesi için eğitilmiş bireylere ihtiyaç vardır. Çevre eğitimi dünyamızın, doğamızın ve çevremizin geleceğine yatırımı demektir. Çocuklarda olumlu çevresel tutum ve davranışlar oluşturacak eğitim etkinlikleri ve ders programlarının yeniden belirlenmesi; ekolojik kültür ve çevre bilinci yüksek dünya vatandaşlarının yetiştirilmesi için ulusal ve uluslararası eğitim politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Tüm bunların gerçekleşmesi ise okullardaki teorik ve uygulamalı derslerin çevreselleşmesine ve çevre için eğitimin yaygınlığına, etkililiğine bağlıdır (Atasoy & Ertürk, 2008). *Çevre eğitimi*, toprak, su, orman gibi doğal kaynakları geliştirme ve korumaya ek olarak biyosfer, biyomlar ve ekosistemleri içine de alarak tüm çevreyi korumaya ve iyileştirmeye odaklanmıştır. Çevre eğitimi, bir yandan ekolojik bilgileri aktarırken diğer yandan da bireylerde çevreye yönelik tutumlarının gelişmesini ve bu tutumların davranışa dönüşmesini sağlar. Çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarına hitap eder (Unterbruner, 1991).

Çevre eğitimi; bilgilendirme, bilinçlendirme, uyarma, dengeleme, geliştirme, koruma vb. süreçleri içermekte ve insanlarda bu yönde davranışlar oluşturmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, insanın biyofiziksel ve sosyal çevresiyle ilgili değerlerin, tutumların ve kavramların tanınması ve ayırt edilmesini de hedeflemektedir. UNESCO ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın düzenlediği Türkiye Çevre Eğitimi ve Öğretimi Ulusal Çevre Strateji ve Uygulama Planları Semineri'nde Çevre İçin Eğitim; bireylerde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı, olumlu, kalıcı davranış değişikliklerinin kazandırılması değerlerin korunması ve doğal, tarihi, kültürel, sosyoestetik değerlerin korunması, aktif katılım sağlanması, sorunların çözümünde görev alma olarak tanımlanmaktadır (Güler,

2010). Stapp ve diğerlerine (1969) göre çevre eğitimi, biyofiziksel çevre ve bununla bağlantılı sorunlar hakkında bilgili, bu sorunların nasıl çözüleceğinin farkında olan ve çözümlerine yönelik motive olmuş bir vatandaş yaratmayı amaçlamaktadır.

2.2. Çevre Eğitiminin Tarihi

Çevre sorunlarının günümüzde bugünkü seviyeye gelmesinde insan çok önemli bir faktördür. Değişen iklim koşullarının ortaya çıkışında insan etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Kentleşme ve yapılaşma için yok edilen doğal alanlar, tükenen türler, tahrip edilen ormanlar, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan kirlilik ve hızlı nüfus artışı gibi sorunların merkezinde insan bulunur. Tarih boyunca doğal kaynaklardan faydalanmış, özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte doğal kaynakların insan amaçları doğrultusunda yok edilmesi süreci daha da hız kazanmış ve günümüzdeki küresel çevre sorunlarına zemin hazırlamıştır. Oysa insan varlığını sürdürebilmek için doğaya muhtaçtır. Bu sebeple doğa ile uyumlu bir yaşam tarzını benimsemesi, insan neslinin sürdürülebilirliği için daha akıllıca olacaktır.

Sanayi Devrimi ile birlikte doğa, insan amaçları için bir araç konumuna gelmiştir. Daha fazla tüketim ve beraberinde artan çevre kirliliği, gelecek nesilleri tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Sanayi toplumlarının ortaya çıkışıyla, doğaya verilen tahribat çok büyüktür. Yaşamak için tüketen insan, tüketmeyi ön plana alması sonucunda yaşadığı çevresini büyük zararlara uğratmaktadır. Hayati derecede önemli olan hava, su ve toprak niteliğini yitirmektedir. Gelecek nesillerin daha temiz bir çevrede yaşama şansları yok olmadan, toplumda insan ve çevre arasındaki uyumlu birlikteliğin yapılandırılması gerekmektedir. Bu noktada eğitim önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

1952 yılında Londra’da aşırı hava kirliliğinden bir hafta içinde binlerce kişinin yaşamını yitirmesi, sanayileşmenin yarattığı çevre bozulmasının farkına varılmasında adeta milat olmuştur. Dönemin iktisatçıları, bilim insanları ve düşünürlerinden oluşan Roma Kulübü olarak adlandırılan bir grubun 1972 yılında yayınladığı “Büyümenin Sınırları” isimli raporda, çevre bozulmasındaki artışının arkasında yatan asıl etkenin sürekli büyüme ve kalkınma anlayışı olduğu açıkça belirtilmiş ve yeryüzünde yaşamın geleceği için iktisadi faaliyetlerin doğanın taşıma kapasitesiyle sınırlandırılması bir zorunluluk olarak dünyaya ilan edilmiştir. Bu durum çevre eğitiminin doğuşunun da bir başlangıcı olmuştur. Nitekim, o tarihten itibaren çevre eğitimi dünyanın gündemine girmiş ve bu yönde peş peşe önemli adımlar atılmıştır (Özdemir, 2016). Yerel ve ulusal boyutta başlayan bu hareket, 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen BM İnsan Çevresi Konferansı ile çevre eğitimi konusunda

uluslararası, küresel bir boyut kazanmıştır. Konferans Bildirgesindeki “İnsanlık, şimdiki ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve iyileştirmek mecburiyetindedir.” ifadesiyle dikkatler, insanların çevrelerine dönük tutum ve davranışlarına çekilmiştir (Ünal ve Dımışkı, 1999). Stockholm Konferansı'nın 19. ilke kararı çevre eğitimi ile ilgilidir ve şöyledir (Akyüz, 1980): “Genç kuşaklara ve yetişkinlere çevre sorunlarına ilişkin öğretimde bulunmak ve bunu yaparken çeşitli olanaklardan yoksun olanları göz önünde bulundurmak esastır. Bu öğretimin amacı kamuoyunu aydınlatmak ve bireylere, kuruluşlara ve topluluklara, bütün beşeri boyutları içinde, o çevrenin korunması ve iyileştirilmesine ilişkin sorumluluklarının bilincini kazandırmaktır.”

Stockholm Konferansı'nın 96. tavsiye kararı, BM'in çeşitli kuruluşları ve özellikle UNESCO'nun çevre eğitimine ilişkin ne gibi çalışmalarda bulunmaları gerektiği üzerinde durarak şu göndermeleri yapmaktadır (Akyüz, 1980): “Genç, yetişkin herkese hitap eden ve her öğretim düzeyini ve okul dışı faaliyetleri de kapsayan disiplinlerarası ve uluslararası bir eğitim programının esasları tespit edilmeli ve genç yetişkin herkese, çevrelerini yönetme ve korumak için, kendi imkanları ölçüsünde yapabilecekleri basit faaliyetler tanıtılmalıdır. Bu alandaki personel ve öğretmenlerin yetiştirilmesi ve hizmet içi eğitimleri ele alınmalı; her eğitim düzeyinde çevreye ilişkin yeni yöntem ve araçların bulunması ve denenmesi yoluna gidilmelidir.”

UNESCO'nun 1977 yılının ekim ayında Tiflis'te düzenlediği Çevre Eğitimi Konferansı ilk dünya hükümetlerarası konferansı olarak, çevre eğitimi alanında döneminin önemli girişimlerinden biri olmuştur. Konferansta eğitimin çevre sorunlarını çözme konusunda üstlendiği rol ve toplumun etkin katılımının önemi vurgulanan noktalardan biri olmuştur. UNESCO'nun 2005 yılı raporunda, daha sürdürülebilir bir gelecek oluşturma konusunda, dünyanın her yerindeki insanları aydınlatacak etkili bir kavram olan sürdürülebilir gelişme yaklaşımının merkezinde eğitim ve öğretimin olduğu ifade edilmiştir (Öztürk, 2017). 2017 yılında Almanya'nın Bonn kentinde yapılan İklim Değişikliği Konferansı'nda alınan kararlar sonucu, çevre sorunları ile mücadelenin üzerinde eğitimin etkisi vurgulanmıştır. Çevre eğitimi anlayışı sadece insan yaşamını değil, canlılığın sürdürülebilirliğini de esas almalıdır. Canlılığın sürdürülebilirliği ise insanların çevreye karşı olumsuz bakış açılarının değişimiyle mümkündür.

Türkiye'de eğitime ilişkin çevre politikaları, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1972) çevrenin geliştirilmesi ve korunması konusunda kamu kuruluşlarının yanı sıra toplumun da bilinçlendirilmesi için çevre eğitiminin bir araç olarak kullanılacağı ifadesi yer

almaktadır. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ise, hızlı nüfus artışı ve sanayileşme sürecinin doğal kaynakların sürdürülebilirliğini, üretim sürecini ve çevrenin korunmasını tehdit ettiği belirtilen planda, gelecek kuşakların ihtiyaçlarının gözetilmesi, kaynaklardan herkesin adil olarak faydalanmasının sağlanması, ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması ve ekonomik değere dönüştürülmesi, çevreye duyarlı sistemlerin geliştirilmesi, atık yönetiminin iyileştirilmesi ve çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmalarının yapılması gibi önemli konular yer almaktadır (Erdem & Yenilmez, 2017). Türkiye’de çevreye ilişkin politikaların belirlenmesinde UÇEP bir başka oluşumdur. 1998 yılında tamamlanan ve çevre açısından öncelikli faaliyet alanlarını belirlemekte olan UÇEP’te, insan ve çevre sağlığı açısından tehdit oluşturan kirlilik kaynakları tanımlanmaktadır. Türkiye’de çevre politikası açısından önemli bir yere sahip olan UÇEP’te “çevre için eğitim öncelikli eylemlerden biridir” ifadesi yer almaktadır (Yılmaz, Bozkurt & Taşkın, 2005). Avrupa Birliği anlaşmalarında, çevre eğitiminin sürdürülebilir çevre eğitime dönüştürülmesi önemle vurgulanmaktadır. İlköğretim programları hem genel hedefler hem de özel hedefler açısından bütün olarak incelendiğinde, sürdürülebilir çevre eğitimi açısından konuların ve kazanımların eğitim programlarında olması gereken nitelikte ve nicelikte olmadığı görülmektedir. İlköğretim programlarında çevre eğitiminin hem genel ve özel hedeflerde hem de kazanımlarda daha çok çevre-insan ilişkisi, çevre korumaya odaklı ve çoğunlukla fen derslerinde verildiği göz önünde bulundurulursa, geleneksel bir çevre eğitimi olarak ele alındığı söylenebilir. Oysa çağdaş olan yaklaşımlar, çevreyi bütüncül ve sosyokültürel bir yaklaşımla ele almakta, eyleme yönelik ve sürdürülebilir olarak kabul etmektedir. Diğer bir deyişle çağdaş yaklaşımlar çevre eğitiminin sadece fen boyutu olmadığı, sosyal ve kültürel boyutunun da bir o kadar etkili olduğunu savunmaktadır. (Tanrıverdi, 2009).

2.3. Öğretim Programlarında Çevre Eğitimi

İnsanlar var oldukları günden bu güne kadar çevre ile doğrudan veya dolaylı olarak sürekli etkileşim içinde olmuştur. Son yıllarda insanların çevre üzerindeki etkileri hızla artmaktadır. Çevrenin insanların ve diğer tüm canlıların yaşamları üzerindeki rolü düşünüldüğünde, onun korunması ve sürdürülmesinin önemi anlaşılacaktır. İnsanların yaşamsal faaliyetleri için ihtiyaç duyduğu her şeyi elde ettiği ortam doğadır. Bu ortamın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, sağlıklı bir dünya yaşamı için çok önemlidir.

Kuşkusuz ki, çevre ile ilgili bireylere duyarlılık kazandırma konusunda, diğer tüm kurumlar gibi, eğitim kurumlarına da büyük görev düşmektedir. İnsanlara formal veya

informal yollardan, çevreye karşı duyarlılık kazandırmak amacıyla verilen eğitimler, bireylerde çevre bilincinin oluşmasına büyük katkı sağlayacaktır. Okul öncesi eğitimden yükseköğrenime kadar, çevre eğitimi konusunun gündemde tutulması, bireylere yeterli derecede duyarlılık kazandırılması ve doğal ortamların korunmasına yönelik çevre eğitimi bilinci ilk olarak ailede ve sonra da okullarda verilmelidir. Küçük yaşlardan itibaren önce ailede sonra okullarda sürekli olarak çevre eğitimi alan bireyler, böylece çevreye karşı sorumluluklarını bilecek ve bunları yaşam biçimi haline getirecektir. Bu nedenle eğitimin her kademesinde öğretim programlarının; Çevre eğitimi, çevrenin temiz tutulması, çevreye karşı duyarlılık, çevre bilinci, doğa eğitimi, hava-su-toprağı koruma ve doğa sevgisi gibi temel değerlerin dikkate alınarak oluşturulması ve bu temel değerle hem kazanımlarla hem de becerilerle ilişkilendirilmesi önemsenmelidir (Sever & Yalçınkaya, 2018).

Eğitim bebeklik döneminde başladığı için yaşama ayak bastığı ilk günden itibaren aile içinde ve okulda doğa sevgisi ile ilgili bilgiler verilmelidir. Bu bilgilerin kişiye aktarılmasında ülkelerinde üzerine sorumluluklar düşmektedir. Türkiye’de 2005 yılından itibaren uygulamaya konan ilköğretim programlarında, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, ve Hayat Bilgisi derslerinde çevre ile ilgili konular yer almaktadır. Hem araştırma, inceleme ve deneylerle bilgi vererek hem de boyama, bulmaca, resim, oyun gibi etkinliklerle destekleyerek çocukların dikkatini çevre üzerine çekmek gerekir. Temaları çeşitlendirmek, çocuğun çevreyi daha farklı bir bakış açısından görmesini sağlar. Temalarla ilgili oluşturulan farklı etkinlikler, hem çocuğun ilgisini üzerine çekecektir hem de çevreye karşı bilincin artmasına katkı sağlayacaktır (Şimşekli, 2004). Çevre sorunları ve sonuçları konusunda çevre eğitimi programlarının eğitimin tüm kademelerine ve tüm yaş seviyelerine göre çeşitlendirilmesi bireylerde çevre bilincinin oluşması bakımından büyük öneme sahiptir (Gülay ve Ekici, 2010). Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli’nin (2002) çalışmasında çevre eğitimi bu denli öneme sahip olmasına rağmen çevre ile ilgili verilen eğitimin yeterli olmadığı gibi öğrencilerin genel olarak yazılı veya görsel medyadan çevre hakkında birtakım bilgiler edindiği sonucuna ulaşılmıştır.

İlkokul ve ortaokul kademelerinde uygulanan öğretim programlarda çevre ile ilgili kavram ve kazanımların Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinin öğretim programlarında daha çok yer aldığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersine ait çevre ile ilgili kazanımlara “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.”, “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerindeki etkisini örneklerle açıklar.”, “Çevresindeki kaynakları israf etmekten kullanır.” kazanımları örnek verilebilir.

Fen Bilimleri dersine ait çevre ile ilgili kazanımlardan ise “Yakın çevresindeki veya ülkemizdeki bir çevre sorununun çözümüne ilişkin öneriler sunar.”, “İnsan faaliyetleri sonucunda gelecekte oluşabilecek çevre sorunlarına yönelik çıkarımda bulunur.”, “Evrensel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder.”, “Küresel iklim değişikliklerinin nedenlerini ve olası sonuçlarını tartışır.”, “Kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda gelecekte karşılaşılabilecek problemleri belirterek çözüm önerileri sunar.” kazanımları dikkat çekmektedir (MEB, 2018).

2.4. Çevre Eğitimi Yaklaşımları

Toplumlar yaşamları boyunca artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya ve değişen koşullara uyum sağlamaya çalışırken çevrelerinde değişikliklere neden olmuş ve bunun beraberinde birçok problemi meydana getirmişlerdir. Özellikle toplumların doğa ile girmiş olduğu etkileşim sonucunda çevre üzerinde yaratmış oldukları tahribat, bu konuda önlem alınma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çevre eğitimi özellikle çevre problemlerine ilişkin çözüm arayışlarının yoğunlaşmış olduğu 1970’li yıllardan itibaren genel eğitim sistemi içerisinde özel bir eğitim alanı olarak kendisine yer bulmaya başlamıştır. İnsanoğlunun neden olduğu çevre problemlerinin yine insanoğlu tarafından giderilebileceğinin anlaşılması ile çevre eğitimi, bireylerde gerekli biliş, duyuş ve davranış değişikliği yaratmanın başlıca yolu olarak görülmüştür (Özdemir, 2007).

Çevre eğitimi bireylerin doğal çevreye verdikleri zarar sonucu oluşan problemleri fark etmelerini sağlamak ve bu problemlerin çözümüne yönelik eylem planlarını eğitimin her kademesinde bulundurmayı hedeflemektedir. Çevre problemlerinin ortaya çıkışında bireylerin alışkanlıkları çok etkilidir. Bu sebepten çevre problemlerine toplumsal olduğu kadar bireysel anlamda da çözümler bulmak gerekmektedir. Çevre eğitimi çevreyi doğal ve yapay; teknolojik ve sosyal öğelerden oluşmuş bir bütün olarak ele almalı, okul öncesi eğitimden başlayarak tüm örgün ve yaygın eğitim aşamalarında yaşam boyu süren bir eğitim süreci olarak gerçekleştirilmelidir (Sever & Yalçınkaya, 2018). Bireylerin diğer bölgelerdeki çevre koşulları ile ilgili farkındalık kazanmalarını sağlamak için çevre sorunları yerel, ulusal ve evrensel olarak ele alınmalıdır. Çevre eğitimine ilişkin süreçlerin ilerleyişinde farklı eğitim ortamları ve eğitim yaklaşımlarından faydalanılabilmektedir.

2.4.1. Doğa Deneyimi Yaklaşımı

Bireylerin çevreyi derinlemesine kavramaları ve çevresel değerleri içselleştirmeleri için doğa ile etkileşimde olmaları gerekmektedir. Doğa deneyimi yaklaşımı bireylerin

çevresel değerleri edinmelerine olanak sağlayan zengin öğretim yaşantıları sunan bir çevre eğitimi yaklaşımıdır. Doğa deneyimi yaklaşımı sınıf ortamında sınırlı kalan çevre eğitiminin yanı sıra doğa ile doğrudan etkileşime fırsat veren uygulamaları barındırmaktadır. Öğrencilerin çevresel mesajları almalarının en etkili yolu; kendilerinin çevreyi deneyimlemeleri, özellikle çevresel sorunları ve bu sorunların kanıtlarını bizzat gözlemlemeleri, sorunların yaşam alanları ve insanlar üzerindeki etkileri anlamalarıdır (Ballantyne & Packer, 2002).

Çevre eğitiminde okul içi ve okul dışı gerçekleştirilen programlar birbirini destekler nitelikte yürütülmelidir. Öğrencilerin okul dışında bulunmaları, ekosistem işleyişi ve insanların ekosistemin işleyişine olan etkilerini görmelerini sağlamaktadır. Öğrenciler böylece doğa ile ilgili sorumluluk geliştirmektedir. Doğa deneyimli yaklaşım bireylerin çevrelerine daha duyarlı ve bilinçli olmalarına, yaratıcı ve eleştirel düşüncelerine katkıda bulunmaktadır. TÜBİTAK'ın desteği ile ülkemizde doğa eğitimi kamp etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu eğitimler doğanın tanınması ve korunmasında öğrencileri bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır.

2.4.2. Sürdürülebilir Gelişme Amaçlı Yaklaşım

Sürdürülebilir gelişme için eğitim; tüm canlıların birbirine bağımlı olduğunu ve bireylerin eylemlerinin günümüz ve gelecekteki etkilerinin anlaşılmasını sağlayan, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden veya engelleyen çevresel güçlerle ilgili olarak bireylerin farkındalığını artıran, bireylerin sürdürülebilir kalkınmaya etkin bir şekilde dahil olmalarını sağlayan süreçtir (Sterling, 1992; Akt. Sever & Yalçınkaya, 2018). Ülkemizde 2017 yılında uygulamaya konmuş olan öğretim programlarında sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitimin, programların temel amaçlarının içerisinde yer aldığı görülmektedir. 2017 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında “Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek” şeklinde bir özel amaç yer almaktadır. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” şeklinde bir amaç yer almaktadır. 2017 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında 8. sınıf düzeyinde “Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi” ünitesi içinde “Sürdürülebilir Kalkınma” başlığı altında 6 ders saatlik konunun programa yerleştirildiği ve 5 adet kazanımı barındırdığı görülmektedir. Sürdürülebilir gelişme amaçlı çevre eğitiminin hız kazanması, öğretim programlarında ve eğitim projelerinde yer alması

söz konusu olsa bile, okullarda sürdürülebilir çevre eğitiminden ziyade yaşanan çevreyi korumaya yönelik uygulamalara ağırlık verildiği görülmektedir. Çevreye duyarlı bir toplumun oluşması için sürdürülebilir gelişme amaçlı çevre eğitiminin öğretim programlarına dahil edilmesi önem teşkil etmektedir.

2.4.3. Proje Tabanlı Çevre Eğitimi Yaklaşımı

Proje tabanlı öğrenme yaklaşımı yoğun araştırma süreci ve çeşitli görevlerle, öğrencilerin bilgi ve becerilerini öğrenme ortamının içinde tutan bir yaklaşımdır. İşbirlikçi gruplarla gerçekleştirilen projeler, öğrencilere kavramları kavramalarında olanak sağlar; aktif araştırma yapma, bilgileri uygulama ve sunma fırsatı verir (Elder, 2003). Öğrencilerin çevre ile ilgili konularda bilinçlenebilmesi için ezberci bir yaklaşım yerine uygulamalı projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sınıf ortamında işlenen çevre konuları, öğrencileri sadece ders geçmek için ezbere yöneltmektedir. Bu nedenle çevre konularının, öğrencilerin etkin olarak katılım sağladıkları proje tabanlı yaklaşım ile verilmeleri gerekmektedir (Benzer, 2010).

2.4.4. Kent Ekolojisi Yaklaşımı

Krasny ve Tidball (2009) kent yaşamında çevre eğitimine ilişkin olarak bir sosyo-ekolojik sistemler yaklaşımını önermiş ve bu yaklaşıma kent ekolojisi adını vermişlerdir. Onlara göre kent ekolojisi eğitimi, gençlerin ve diğer deneyimsizlerin kaynakların korunmasına ilişkin etkinliklere daha deneyimli yetişkinlerin yanında bizzat katıldıkları zaman gerçekleşmektedir. Kent çevreciliği özellikle bozulmamış alanları korumaya, toplum koruma, ekolojik değerleri bütünleştirmeye yoğunlaşmaktadır. Kent çevreciliği, şehirlerdeki doğayı yenilemeyi benimsemekte ve bunu nehir kıyıları boyunca ağaç dikme, toplum bahçeleri ve yerli vahşi hayat habitatlarını yeniden oluşturma gibi örneklerle gerçekleştirmektedir (Krasny & Tidball, 2009). Kent ekolojisi uygulamaları, bireyden başlayarak toplumun geneline doğru gelişmektedir ve şehir düzenlemesiyle yakından ilişkilidir. Bunun bir sonucu olarak sosyal güven, sosyal bağlılık, örgütsel katılım gibi toplumsal bağlamdaki nitelikler gelişmektedir (Alagöz, 2010).

2.4.5. Çevre Eğitiminde Bilgisayar Kullanımı

Çevre eğitiminde öğrenme verimini artırmak için çağın teknolojik araçlarını kullanmak önemlidir. Çevre eğitiminde bilgisayar kullanımı, öğrencilere çevre konularını daha etkili bir şekilde öğrenme ve anlama fırsatı sunar. Bilgisayarlar, interaktif eğitim materyalleri, simülasyonlar ve çevrim içi kaynaklar aracılığıyla öğrencilere çeşitli çevre

sorunları hakkında gerçek zamanlı bilgiler sunabilir. Ayrıca, öğrencilere çevreyle ilgili verileri analiz etme, grafikler oluşturma ve çevresel sorunlara çözümler geliştirme konusunda beceriler kazandırabilir. Bilgisayar tabanlı eğitim, öğrencilere öğrenmeyi daha ilgi çekici ve etkileşimli hale getirerek çevre bilincini artırabilir. Ayrıca, çevre eğitiminde bilgisayar kullanımı, öğrencilere küresel çevre sorunları hakkında güncel bilgilerle donatma ve çeşitli perspektifleri keşfetme imkanı sağlar. Bu da öğrencilerin çevresel konularda daha bilinçli ve etkili bir şekilde hareket etmelerine katkıda bulunabilir.

2.5. Doğa Temelli Çevre Eğitimi

Doğa canlı cansız bütün varlıkları bünyesinde barındıran, çeşitlilik içerisinde karşılıklı etkileşime, kendine has kanunlara ve işleyişe sahip olan, insansız da var olan, sınırları kestirilemeyen dinamik bir sistemdir (Atasoy, 2015). İnsan içinde bulunduğu doğadan hem etkilenmiş hem de onu etkilemiştir. Teknoloji alanındaki hızlı gelişmelere ayak uydurmaya çalışan ancak dengeyi sağlayamayan ve doğadan daha fazla çıkar sağlamaya çalışan insanın hırsları doğanın bozulmasına, kaynaklarımızın tükenmesine, türlerin yok olmasına sebep olmaktadır. Global anlamda konuya duyarlık gösteren ülkeler, doğanın dengesini bozan sorunların çözümü için çevre eğitimi çalışmalarına başlamıştır. Çevre eğitimi çalışmalarının temel hedefi; toplumun tüm kesimlerini çevre konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek, topluma olumlu, kalıcı davranış değişiklikleri kazandırmak ve toplumları etkileyen çevre sorunlarının çözümünde bireylerin aktif katılımlarını sağlamaktır. Böyle bir eğitim ise sadece okul binasında değil doğanın bizzat içerisinde, öğrencilerin katılımıyla edinilecek gerçek tecrübelerle gerçekleştirilebilir. Sınıf ortamında doğadan kopuk şekilde yürütülen çevre eğitiminin, öğrencilerin doğal çevrelerini doğru şekilde tanımaları ve bilinçli davranışlar geliştirmelerinde yeterince etkili değildir. Çevre eğitimi uygulamalarındaki en büyük eksiklik bireylerin ilgi alanlarına, motivasyonlarına ve ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesidir (Storksdieck, Ellenbogen & Heimlich, 2005). Bu noktada karşımıza bireylerin doğayla doğrudan etkileşimini sağlayarak zengin öğrenme yaşantıları sunan doğa temelli öğrenme yaklaşımı çıkmaktadır. Bu yaklaşımla birlikte sınıf ortamıyla sınırlı kalan çevre eğitiminin doğayla doğrudan etkileşime fırsat verecek serbest çevre eğitimi uygulamaları öne çıkmaktadır (Bögeholz, 2006). “Ekolojik öğrenme” ya da “yeşil sınıf” uygulamaları şeklinde de ifade edilen doğa deneyimine dayalı bu uygulamaların, öğrencilerin doğadaki cansız varlıkların çeşitliliği ve karşılıklı ilişkileri, besin ve enerji akışını doğrudan keşfetmeleri ve kavramaları açısından önemli bir potansiyel taşıdığı belirtilmektedir (Özdemir & Uzun, 2006). Doğa yürüyüşleri, kamplar ve geziler

öğrencilerin doğal çevreleri ile etkileşimlerinin ve doğaya karşı farkındalıklarının artmasına katkıda bulunmaktadır. Alan gezilerinin sağladığı uygulama ve gözlem ortamları öğrenciler birden çok duyularını kullandıkları etkinlikler sayesinde daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmektedir.

Doğa eğitimi uygulamalarının küresel ölçekte temelleri 1890'lı yıllara dayanmaktadır (McCrea, 2006; Akt. Sever & Yalçınkaya, 2018). Türkiye’de ise ilk defa doğa eğitimi çalışmaları 1999 yılından itibaren TÜBİTAK tarafından Ekoloji temelli doğa eğitimi projeleri kapsamında uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu programlar önce öğretmenleri, öğretmen adaylarını, yüksek lisans ve doktora öğrencilerini kapsarken sonrasında ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyindeki öğrencileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve bazı sivil toplum kuruluşları da bazı projeler kapsamında doğa ve çevre eğitimi programları gerçekleştirmiştir (Erdoğan, 2011). Bireylerin edindiği alışkanlıklar ve değerler hayatlarının ilk yıllarında gelişmektedir. Bu sebeple çocukluk döneminde bireyin çevresini tanımaya başlaması çeşitli ilişkilendirmeleri yapabilmesini ve tutumlarının şekillenmesini sağlamaktadır. Doğa ve çevre eğitiminin erken yaşlarda yapılması gerektiği düşüncesinden hareketle Milli Eğitim, Çevre ve Orman Bakanlıklarının yanı sıra bazı sivil toplum kuruluşları da okul öncesi, ilköğretim ve lise dönemindeki öğrencilere yönelik çalışmalar ve projeler gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmaların örnekleri arasında Doğa çantam (Doğa Derneği), Genç ekologlar çevre eğitim programı (Çev-Kor) ve Yeşil Kutu (REC) sayılabilir. Doğa derneği tarafından yürütülen doğa çantam projesi, 6-11 yaş grubundaki öğrencilere yönelik olup onları duyularını kullanarak doğayı tanımaları ve canlı çeşitliliğinin farkına varmalarını teşvik eden bir projedir. Genç ekologlar çevre eğitim programı projesi Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı tarafından ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin doğa olaylarını ve döngülerini daha iyi anlayabilmelerine yönelik olarak düzenlenen, alan gezileri ile öğrencilere uygulama fırsatı tanıyan bir programdır. Yeşil Kutu projesi ise Bölgesel Çevre Merkezi (REC), Milli Eğitim, Çevre ve Orman Bakanlıkları ile ortaklaşa yürütülen ilköğretim öğrencilerine yönelik sürdürülebilirlik için eğitim temasını işleyen bir projedir (Sever & Yalçınkaya, 2018).

Doğa temelli çevre eğitiminin en büyük amaçlarından biri doğanın bir değer olduğunu bireylere fark ettirmektir. Çevreye, doğaya, çevresindeki canlılara duyarlı nesiller yetiştirmek için doğa ile ilgili eğitimin sadece bilgi düzeyinde kalmayıp öğrenci davranış ve tutumlarını da etkilemesi gerekmektedir. Yağmurun yağma sebeplerini ya da çevre kirliliğinin nedenlerini öğrenciye anlatmak ona bilimsel anlamda katkı sağlayacaktır. Ancak öğrencinin

yağmur yağarken onu izlemesi ya da çevresindeki kirliliği fark edip buna çözüm üretmesi daha kalıcı olacaktır. Doğada zaman geçiren çocukların doğaya karşı merak, ilgi, hayranlık, sevgi ve korku gibi duyguları daha yoğun yaşadıkları bilinmektedir (Wilson, 1996; Akt. Sever & Yalçinkaya, 2018). Bu çocuklar doğadaki zorlukların üstesinden gelmeyi öğrendikçe kendilerine olan özgüveni ve özsaygıları da gelişmektedir.

2.6. Çevre Eğitiminde Materyal Kullanımı

Günümüzde tüm dünyayı ilgilendiren çevre sorunlarına çözüm bulabilmek için bireylere çevre bilinci ve duyarlılığını yeteri ölçüde kazandıracak, çözüm üretme süreçlerine aktif katılım sağlamalarını sağlayacak alternatif yöntem, teknik ve materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Materyal kullanımında görsel materyaller ve teknoloji destekli materyaller ön plana çıkmaktadır.

2.6.1. Görsel Materyaller

Çevre eğitiminde görsel araç ve materyal kullanımı, öğrenme deneyimini zenginleştiren ve öğrencilere somut bir bağlam sunan önemli bir unsurdur. Haritalar, grafikler, fotoğraflar, karikatürler, soyut kavramları daha somut ve anlamlı hale getirirken öğrencilerin çevre konularını daha iyi kavramalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle doğal güzellikleri ve çevresel sorunları gösteren görseller, öğrencilerin çevreyle duygusal bir bağ kurmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, bu görsel materyaller, çeşitli çevre konularını vurgulayarak öğrencilerin konular arasındaki bağlantıları anlamalarına yardımcı olabilir. Ders kitapları, broşürler, afişler görsel baskılı kaynaklardır. Bu kaynaklar en çok başvuru materyal ders kitaplarıdır. Ders kitapları çevre eğitimi konularının anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için haritalar, resimler, grafikler ve tablolarla zenginleştirilebilir.

Akıllı tahta, interaktif tahta veya elektronik tahta olarak adlandırılan akıllı yazı tahtaları, günümüzde okullarda kullanımı hızla yaygınlaşan öğretim materyallerinin başında gelmektedir (Koçoğlu, 2017). Akıllı tahta kullanımı, çevre eğitimine ilişkin birçok etkinliğin aynı anda kullanılması ile çoklu öğrenme ortamı sunup, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi artırmaya yardımcı olabilir.

Çevre eğitiminde resim kullanımı, öğrencilere görsel bir perspektif sunarak çevre konularını daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olmaktadır. Renkli ve etkileyici resimler, öğrencilere çeşitli çevresel konuları daha somut ve ilgi çekici bir şekilde deneyimleme fırsatı sunmaktadır.

Çevre eğitiminde video, film ve belgesel kullanımı, öğrencilere doğrudan çevresel sorunları gözlemleme şansı vermekte, soyut kavramları somutlaştırmaktadır. Canlı görseller, öğrencilerin çevre sorunlarına duyarlılık geliştirmelerine ve konuları daha derinlemesine anlamalarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, öğrenciler belgeseller ile farklı kültürlerden ve coğrafyalardan gelen çevre sorunlarına dair çeşitli perspektifleri keşfetme imkanı elde ederler. Bu görsel materyaller, öğrencilere sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunması, enerji tasarrufu ve çevre dostu uygulamalar gibi konularda bilinç oluşturarak çevresel sorumluluk anlayışlarını pekiştirmektedir. Bu şekilde, video, film ve belgesel kullanımı çevre eğitimi daha ilgi çekici ve etkili hale getirmekte, öğrencilerin çevre konularına karşı kalıcı bir ilgi ve sorumluluk hissi geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

2.6.2. Teknoloji Destekli Materyaller

Çevre eğitiminde teknolojik destekli materyal kullanımı, öğrencilere interaktif ve etkileşimli bir öğrenme deneyimi sunarak çevre konularına dair anlayışlarını güçlendirmektedir. Bilgisayarlar, tabletler, interaktif tahtalar ve çeşitli uygulamalar, öğrencilere çevre sorunları hakkında güncel ve dinamik içeriklerle doğrudan etkileşimde bulunma şansı da verir. 3D modelleme, sanal turlar, simülasyonlar ve çevrim içi kaynaklar, öğrencilere soyut kavramları daha somut bir şekilde kavramayı kolaylaştırır. Resim, canlandırma ve sesin birlikte kullanıldığı bilgisayar yazılımlarından biri olan animasyonların çevre eğitiminde kullanımı da öğrencilere, varlıklarını bildikleri ama göremedikleri olgu ve olayların gösterimi sağlanmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitiminin yerinin belirlenmesi amaçlanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırmada yazılı materyaller analiz edildiğinden bu araştırmada doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Bir başka tanıma göre ise doküman analizi, birincil araştırma verileri kaynağı olarak çeşitli yazılı metin biçimlerini toplamak, gözden geçirmek, sorgulamak ve analiz etmektir (O’Leary, 2017). Araştırmada kullanılan yazılı materyallerden elde edilen veriler yöntem doğrultusunda analiz edilip raporlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan durum çalışmasından yararlanılmıştır. Durum çalışmaları karmaşık istatistiksel analizlerle bulguların elde edildiği deneysel çalışmalar yerine bir kişi, olay veya kurumu derinlemesine ve boylamsal inceleyen özgün çalışmalardır. Durum çalışmaları, birkaç hafta gibi kısa bir zaman diliminde yapılabileceği gibi bir iki yıl süren uzun erimli çalışmalarda odaklanmış sorularla, gözlemlerle, sesli ve/veya görsel kayıtlarla varsa yazılı kaynak ve belgelerle derinlikli betimlemeler yapmayı, tematik temelde mantıksal çıkarımlarla örüntüler oluşturmayı ve yorumlar getirmeyi amaçlar (Seggie& Bayyurt, 2017). Bu kapsamda 8. Sınıf Türkçe ders kitapları çevre eğitimi açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılında 8. sınıf öğrencilerine okutulmak üzere hazırlanmış olan iki adet Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Araştırmada 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının seçilmesinde rol oynayan özellikler bulunmaktadır. Türkçe dersi, öğrencilere çevre sorunlarını anlama, eleştirme ve tartışma becerilerini kazandırarak, dilin gücünü çevre konularında etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamaktadır. Öğrencilerin çevre ile ilgili sorunları insanlarla etkili bir şekilde paylaşma yeteneklerini geliştirerek, çevre

farkındalığını artırmaktadır. Dil, öğrencilere çevre sorunlarına yaratıcı bir şekilde yaklaşma ve çözüm önerileri geliştirme fırsatı tanır. Türkçe dersi, öğrencilerin çevreyle ilgili düşüncelerini sanatsal ve yaratıcı bir biçimde ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle Türkçe dersi öğrencilerin çevre konularında etkili bir şekilde iletişim kurmalarını sağlayan önemli bir derstir. 8. sınıf öğrencileri gelişimleri dikkate alındığında kimliklerini çevreyle bağdaştırma ve çevreye karşı sorumluluk alma eğilimindedir. Çevresel sorunların toplum üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaya başlamaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Araştırmada öncelikle Türkçe ders kitaplarında çevre eğitimi ile ilgili kavramları barındıran temalar tespit edilmiştir. Ardından çevre konularını içeren kavramların metinlerde tespitine başlanmıştır. Metinlerle ilgili incelemeler yapılırken, metin içinde çevre ile ilgili kelimelerin taramasına devam edilmiştir. Metinlerin içeriğinin çevre eğitime katkısının olup olmadığı, Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi Öğretim Programı (2018) ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) incelenerek değerlendirilmiştir. Görsellerde benzer biçimde değerlendirilmiştir. Öncelikle metinlerdeki görseller aynı tema içerisinde incelenmiştir. Görsellerde çevre ile ilgili bir sembol, işaret, araç olup olmadığına bakılmıştır. Buna ek olarak çevre ile ilgili metin sayısı, etkinlik sayısı, kavram sayısı ve görsel sayısı da ayrıca tespit edilmiştir. Araştırma sistematik, objektif, nicel ve belgelerin açık içeriğine odaklanarak yürütülmüştür.

Tablo 1

Metin, Kavram, Etkinlik ve Görsel Dağılımı

Kitap	Metin	Kavram	Etkinlik	Görsel
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (1)	2	19	20	5
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2)	1	5	4	3

Tablo 1’de çevre ile ilgili konuların geçtiği metin, kavram, etkinlik ve görsel sayısı gösterilmektedir. Sadece birkaç metinde çevre ile ilgili içerik ve görsel tespit edilmiştir.

3.3.1. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

Tablo 2

Çalışmada İncelenen Kitaplar

Kitap	Yazarlar	Yayınevi	Yayın Yeri	Basım Yılı
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Hilal ESELİOĞLU, Sıdıka SET, Ayşe YÜCEL	Çağlayan Matbaası	İzmir	2021
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Gülşah METE, Mahmut KARAASLAN, Yeşim KAYA, Şahin OZAN, Derya ÖZDEMİR	Saray Matbaacılık	İzmir	2018

3.4. Araştırmanın Tutarlılığı ve İnanırlılığı

Araştırmada meslektaş teyidi stratejisine başvurulmuştur. Bir meslektaş aynı araştırma sürecini izleyerek doküman analizi sonucunda elde edilen bulguları doğrulamıştır. Tutarlı olan maddelerin sayısının toplam madde sayısına bölünüp 100 ile çarpılmasıyla tutarlılık verisi elde edilmiştir. Bu çalışma için kabul edilebilir tutarlılık düzeyi % 80 olarak benimsenmiştir. Tutarlılık oranı % 90 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan dokümanlar çarpıtılmamış ve katışıksız, hata ve manipülasyondan arınmış kaynaklardır.

3.5. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı çalışmadaki rolü verilere doğrudan kaynağından ulaşma ve araştırma konusu ile ilgili kaynakların özgünlüğünü kontrol ederek sistematik bir şekilde analiz etmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik konuların ünitelere göre dağılımına, çevre eğitimi ile ilgili konulara yer verilen metinlere çevre eğitimi ile ilgili etkinliklere, çevre eğitimi kavramları içeren tema sonu değerlendirmelerine ve çevre eğitime yönelik yer verilen görsellere ilişkin bulgular yer almaktadır.

1. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Kavramların Ünitelere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitapları incelenerek çevre eğitime yönelik kavramların ünitelere göre dağılımı tespit edilmiştir. Her iki ders kitabındaki çevre eğitimi konuları ile ilişkilendirilen unsurlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 3

8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Kavramların Ünitelere Dağılımı

Kitap	Ünite	Kavramlar
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Hilal Eselioğlu)	Doğa ve Evren	Doğa olayları, hava şartları, hava durumu, çevre temizliği, çevre kirliliği, atık maddeler, geri dönüşüm, hava kirliliği, doğal kaynaklar, su kirliliği, atık maddeler, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevre sorunları, ormansızlaşma, biyoçeşitlilik, canlı türleri, yaşam alanı
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Gülşah Mete)		Erozyon, erozyonla mücadele, ağaçlandırma, canlı türleri, yaşam alanı

2. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Çevre Eğitime İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre konularını barındıran ünitelerdeki metinler ele alınmıştır. Metinler içerdikleri çevre kavramları ve çevre eğitime katkıda bulunup bulunmadıkları yönünden incelenmiştir.

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından ilk olarak incelenen kitap yazarları Hilal Eselioğlu, Sıdıka Set, Ayşe Yücel olan Milli Eğitim Bakanlığına ait kitaptır. Kitapta Çevre Eğitime ilişkin bulguların elde edildiği tema Doğa ve Evren temasıdır. Doğa ve Evren temasının ilk metni Abbas Sayar’a ait olan “Yılkı Atı” adlı metindir. Metin, Dorukısarak’ın sahibi tarafından yılkılık edilip köyden sürülmesi ile başlayan serüveni içerir. Dorukısarak ve diğer yılkılıklar başlarının çaresine bakmak üzere yola koyulurlar. Kurtların saldırısına uğrarlar. Atlardan biri yorgun düşer ve bir kurt onu avlar. Çember bozulunca zayıf atlar kaçmaya başlar. Kurtlardan biri Çılkır adlı atın peşine düşer. Kovalama sonunda Çılkır yeni düşer. Metin Çevre Eğitimi barındıran bir içeriğe sahip değildir. Ancak metinde geçen “Sert kışta kaderine terk edilen kısarak...”, “Kar inmişti ovaya... Yel, ıslık çalmaya başlamıştı.”, “Fırtınanın azgınlığı artıkça arttı.”, “Düzlük kızılca kıyametti. Tipiye bütünüyle açıldı. Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu.” cümleleri öğrencilere kış mevsimi ve kış mevsiminde yaşanan doğa olayları ile ilgili bilgi vermektedir. Ancak metnin Çevre Eğitimi açısından öğrenciye doğrudan katkısı bulunmamaktadır.

YILKI ATI

Okuyacağınız metin Abbas Sayar'ın "Yılık Atrı" adlı romanından alınmıştır.

Bir Orta Anadolu köyünde İbrahim, ahırdaki samanının öküzlere, taya ve kır ata yetmeyeceği düşüncesiyle Dorukısrak'ı "yılıkılık¹" eder. Emektar hayvanı ahırdan, köyünden sürer. Kısırak, kışın dağda başının çaresine bakacak ve çıplak doğayla savaşıacaktır. Sert kışta kaderine terk edilen kısırak, köyün kendisi gibi kovulmuş diğer atlarıyla dağlarda ölüm kalım savaşına girer. Kış geçer, yaz gelir. İbrahim, Dorukısrak'ın ölmemiş olduğunu, kırlarda başıboş dolaştığını öğrenir, onu tekrar yakalayıp işe koşmak istese de Dorukısrak köyde kalmış tayını da alır, uzaklara kaçar. Yaşlı ana ile yavrusunu bulamazlar bir daha.

(...)

Kar ovaya doğru homurdana homurdana iniyordu. Yılıkıklar dağınık düzenden toplu düzene geçtiler. Kulakları bir süre dimdik kaldı. Yukarı kalkık başları, birbirine süttündü. Yeleleri rüzgâr rüzgâr uçuştı. Kar inmişti ovaya... Yel, ılık çalmaya başlamıştı.

Aygır kişnedi. Ön sağ ayağını sertleşmiş toprağa hırsılı hırsılı vurdu. Sonra tepelere doğru hızlı

Şekil 1. Yılık Atrı Metni

TDK8, s. 216.

adımlarla yürüdü. Atlar peşine takıldı. Bir tepenin kuytusuna geldiler. Yel yine de kuytuya dalıyor, tepeden sürüklediği karları atların üzerinde tozuyordu.

Her yöne çileli bir akşam indi. Fırtınanın azgınlığı artıkça arttı. Yer gök bir olmuştı. Gökyüzü zulüm kusuyordu. Çok geçmeden yel ıslığını ulumaya çevirdi.

At çoğunluğunda şaşkınlık arttı. Aygır kışnedikçe yeşellerini oynatıyorlar, kulaklarını dikiyorlardı.

En sonunda kurtların ulumaları da duyuldu. Gecenin şüpheleri artıyordu. Bu gece tekin bir gece değildi. Aygır da atlar da bunu sezinlemişlerdi. Yerlerinde duramıyorlardı. Kurt ulumaları arttı. Sesler yaklaşıyordu. Bu, bir meydan savaşının ilk belirtileri idi. Aygır, bir savaşı sezinliyordu. Kurtlarsa henüz atlardan habersiz idi. Tepelerden aşağılara iniyorlardı. Macera arıyorlardı. Önlerine at çıkmış, it çıkmış bu önemli değildi. Kudurgan bir halleri vardı. Kar, fırtına vız geliyordu hepsine... Beş sekizi bir arada idiler.

Aygır süreli, güçlü bir kışneme bıraktı. Sonra tepenin düzlüğüne doğru yürüdü. Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu. İniş yokuş hareket kabiliyetlerini kırsar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi.

Atlar Aygır'ın peşine düştü. Düzlük kızılca kıyametti. Tipiye bütünüyle açıktı. Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu.

Üst tepelerdeki kurtlar, alt tepe düzlüğüne çıkan atları kar beyazlığının alaca aydınlığında gördüler. Burunlarını kaldırdılar. Havayı kokladılar. Sonra çeşitli tonda bir uluma tutturdular, dillerini yaladılar.

Kurt ulumalarına, güçlü yıklıklar karşılık verdi. Aygır, hemen zayıfların dört bir yönünü dolandı. Onları topladı. İki cengâveri ile biraz ileride saf düzeninde durdu.

Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, görünmez bir güçten komut almışlar gibi birdenbire fırladılar. Uçar gibiydiler. Bir üçgenin iki köşesinden bir noktaya ulaşmak ister halleri vardı. Hiç sesleri çıkmıyordu. Yalnız hızları artıyordu. Yine hedeflerini seçmiş benziyorlardı. Ortadakiler saf düzeninde duran üç atı seçti. Diğerleri ise geride halkalaşan atlara yöneldi.

Aygır ve iki at da hedeflerini seçmiş gibi üzerlerine gelen kurtlara doğru hızla atıldılar.

Kıyasıya, kıran kırana bir cenk başlamıştı. Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygısının verdiği tedbir, saldırgana karşı duyulan öfke, nefret. Bütün bunlar uluma, kışneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle belirliyordu.

Şekil 2. Yılkı Atı Metni

Artık fırtına unutulmuştu.

Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar, hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar. Amansız bir boğuşma oldu. Kurtların kudurganlıkları para etmedi. Boğuşa boğuşa geri çekiliyordu. Ama yiğitleri gerideki çoğu güçsüz yilkılıkları faydadan yoksun bırakıyordu.

Yüz metre ötesi ana baba günüydü. Fırtınanın ulumasını hiçte bırakan at kişnemeleri, kurtların ürüme uluma arası hırslı sesleri tepeyi titretiyordu. Sanki iki Orta Çağ ordusu birbirine girmişti.

(...)

Hırs, kurtların iliklerine işlemişti. Sanki hepsi kudurmuştu. Ölümü hiçe sayan, ne olursa olsun der bir hâlleri vardı.

Atlar çığlıklı kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden havalanıyordu.

Vuruşma başlayalı birkaç dakika olmuştu. Kurtlar, halkayı dağıtmaya çalışıyordu. Sonunda bu işi başardılar. Azgın kurtlardan biri çifte gücü tükenmiş bir yilkılığın budunu ısırmayı becerince at halkayı bozdu. Dön geri ederek vadiye doğru kaçmaya başladı. Bu hâl atların yenilgisinin başlangıcı oldu. Halkadaki atların her biri bir yöne dağıldılar. Halkadaki güçlü iki at beş kurttan ikisini oyaladıysa da boşta kalan üç kurt, üç zayıf yilkılığın peşine düştü.

Aygır uçarcasına gerideki atların yardımına koştu. Ama geç kalmıştı. Kurtlar halkayı dağıtmıştı. Korkunç kişnemeler fırlatıyordu. Kar tozları arasında hızla koşarak kurtları, atları arıyordu.

Üç zayıf yilkılığın peşine düşen kurttan biri Çılkır'ın peşinde idi. Onu iyice terletmişe benziyordu. Çılkır birdenbire dik inişe vurmadı. Tepeyi yandan ve hızla iniyordu. Can kaygusu dipdiri etmişti. Bu kadar hızlı, güçlü koştuğu hayatı boyu görülüşlerden değildi. Ama peşindeki azgın, kendinden geçmiş bir acı hırs, bir acı gücü.

Çılkır'ın arka ayaklarının fırlattığı kar tozları kurdu bir süre birkaç adım aralı gitmeye zorladı.

Şekil 3. Yilkı Atı Metni

TDK8, s. 218.

Savrulan tozlar kurdun gözlerine geliyor, yanaşmayı güçleştiriyordu. On yirmi adımlık kar tutmaz bir yer dengeyi birdenbire bozdu. Kurdun gözleri rahatlayınca hızını arttırdı. Çevik ve kurnaz bir saldırıyla Çılkır'ın kuyruğunu yakaladı. At, ileri gücünü arttırdı. Kurt, geriye doğru direndi. Sonra birdenbire kuyruğu bıraktı. Kuyruğu bırakılan Çılkır, iniş aşağı kapaklanıverdi. Müthiş bir yıkılıştı bu. Ayaklarını alelacele yana çekip doğrulmak isterken kurt kinli dişleriyle yapıştı.

Her şey altüst olmuştu artık.

Çılgınlık müthiş bir kişneme ile her yön doldu. Debeleniyordu. Ayakları havaya kalkıyor, yana dönüyordu.

Kurt dişlerini atın derisine iyice geçirmişti. Kudurgan bir ses çıkarttı ve bütün gücüyle deriyi karın boşluğuna doğru çekti. Deri yırtılmış, karın boşluğuna doğru bir söğüt kabuğu gibi kavlamıştı.

Kaşla göz arası bu kez de dişlerini Çılkır'ın nefes borusuna geçirdi. Soluğu ses ses çıkıyordu. Atın debelenmesi sona erinceye, ayakları yana düşünceye dek boğazını sıktı. Kesik bir hırıltı duyuldu ve Çılkır'ın başı toprağa düştü.

Savaş bitmişti. Atın boğazından el çeken kurt kanlı dudaklarını yaladı. Dikleşti, boynunu uzattı, başını boşluğa kaldırdı. Uzun uzun uludu...

Tozuşan kar zerreciklerinden Çılkır'a dokunanlar, deri yüzeyinin son sıcaklığında eridi.

Gecenin büyük savaşı Çılkır'ın ölümüyle sona erdi. Diğer kurtlar, yılkılıkların ve aygırın gücü ve çabası karşısında fazla diretemediler. Her biri bir yandan dön geri ederek sıvırsacasına geldikleri yöne doğru uzaklaştılar.

Aygır hırslı kişnemelerle dörtnala tepenin düzlüğünü dolaştı. Yılkılıkları bir bir peşine taktı. Hepsi topladı. Sayar gibi baktı. Eksiklik seziyordu. Dorukısrak'ın yitişinde de böyle bir duygu onu köşe bucak bir hayli uğraştırmıştı. Tek başına bir daha dört bir yönü dolaştı. Çağrıcı kişnemeler attı. Hiçbir karşılık alamadı. Yeniden atların yanına geldi. Acı acı kişnedi. Vadiye doğru yürüdü. Atlar peşine takıldı.

Yine sırtlarından çileli bir gece geçti. Bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdular.

Fırtına azgınlığını arttırdıkça arttırdı. Sabaha dek yel uludu, kar oradan oraya tozup durdu. Yel tutan yerlerde saatlerce oynayan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata erişiyor, dereleri yığın yığın dolduruyordu.

İlk şafakta, ilk aydınlıkta Aygır, yılkılıkları ovaya çekti. Topluluk, karın kısmen az olduğu yamaçtan aşağı kayıyordu. Aygır önde idi. Birden duruverdi. Yanına yaklaşan atlar da duruverdi. Biraz ötelerindeki leşi gördüler. Çılkır'ın leşiydi bu... Rahatça korkusuzca uyuyor gibiydi. Ayaz, bacaklarını, boynunu germişti. Karda benek benek kan izleri görünüyordu. Aygır acı, ağlamaklı bir kişneme bıraktı. Ön sağ ayağı ile hırsıyla eşindi. Sonra durgunlaştı, başı önüne düştü. Ağlıyordu. Diğer atlar şaşkınlıkları geçince pörsüyüverdiler. Hepsini birden saygı duruşuna geçmişlerdi sanki...

Şımarık yel ve acı soğuk Demirkır'a "Yürü." dedi. Matemli topluluk aygırın peşinde düzlüğe indi. Irmağa geldiler, sularını içtiler. Yeniden ovaya döndüler. Birbirlerine bir boyun aralıkla dolaşıp durdular.

Şekil 4. Yılkı Atı Metni

TDK8, s. 219.

Doğa ve Evren temasının ikinci metni Cahit Külebi'ye ait "Rüzgar" adlı şiirdir. Şair şiirde aslında memleket hasretini anlatmaktadır. Rüzgar kavramıyla memleketinde özlemini duyduğu şeyleri betimlemiştir. Metinde Çevre Eğitime yönelik kavramlara rastlanmamıştır.

RÜZGÂR

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan
Koştum ama yetişemedim.
Nerelerde gezmiş tozmuş
Öğrenemedim.

Besbelli denizden çıkıp
Kıyılar boyunca gitmiştir.
Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu
Yüreğini allak bullak etmiştir.

Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru
Bulutları koyun gibi gütmüştür,
Okşayıp otları yaylalarda
Büyütmüştür.

Köylere de uğradıysa eğer
Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.
Güneş altında çalışanlara
İmdat eylemiştir.

Şekil 5. Rüzgar Metni

TDK8, s. 226.

Sonra başlayıp alçalmaya ovalara doğru,
Haşhaş tarlalarında eflatun, pembe, beyaz,
Kıraçlarda mavi dikenler...
Toz toprak gözlerine gitmiştir.

Kentlere de uğramış ki yanımdan geçti,
Haşhaş çiçeğine benzer kızlar görmüştür.
Bir gülüş, bir tel saç, alık pudra
Alıp gitmiştir.

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan
Koştum ama yetişemedim.
Sorsaydım söylerdi herhâlde
Soramadım.

Cahit KÜLEBİ

Şekil 6. Rüzgar Metni

TDK8, s. 227.

Doğa ve Evren temasının üçüncü metni Halikarnas Balıkcısı'na ait olan “Gündüzünü Kaybeden Kuş” metnidir.

Metinde Hacı Süleyman adlı avcı keklik avına çıkmıştır. Uzun bir süre keklik avlayamaz ve bu duruma çok sinirlenir. Miho türündeki martı yuvasından çıkar ve o esnada bunu gören avcı martıya ateş eder. İki gözü de kör olan miho uçmaya ve yavrularını bulmak için ötmeye devam eder. Ancak yorgun düşer ve ölür.

Doğanın bir dengesi vardır. Bu denge bazen bir canlı türünün yok olması sonucu bozulabilir. Keyfi avlanma yapıp bir canlı türünü tehlikeye atan, bunun sonucunda doğal dengenin bozulmasına sebebiyet verecek davranışta bulunan avcıyı ve yaşam mücadelesi

veren miho türündeki martıyı konu alan metin, Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

GÜNDÜZÜNÜ KAYBEDEN KUŞ

Martılardan söz etmiyorum. Onları sayısız çığırış ve çırpınışlarıyla kıyılarda görür, durur ve görmesini de severiz. Ama o bildiğimiz martılardan çok daha büyük ve kanatları çok daha uzun bir açık deniz martısı vardır. Onlara Güney Akdeniz’de “miho” derler. İşte onlardan söz etmek istiyorum.

Sanki kuş değildir de kanatlanmış bir köpük parçası -ne bileyim- bir ıssızlık parçasıdır. Denizin o hırlayan uçurumları, tepetakla dönmüş Niagara (Niyagara) Şelaleleri gibi havaya yükselirken onlara gün doğdu demektir. İşte o zaman fırtınayı da kara bulutları da ta aşağılarda bırakırlar. İnsanın hayalini bile korkutan, çıldırtacak yüksekliklere çıkarlar. Göklerin koynunda küçücük mavi bir nokta olurlar. O nokta, çıkar çıkar da maviliklerde erir. Ve acayip kuş, maviler sahrasında, sükût ve sükûnet içinde yapayalnız kalır. Fırtınasız, açık havada başka bir âlemden geliyormuş gibi, ara sıra uzak bir çağırış duyulur gibi olur. İnsan, “Acaba gök mavileri mi dile geldi?” diye dört yana bakınır durur. Oysa öten, denizin kartalıdır. Bu fırtınalar imparatorunun hızı kasırgayı aşar. Rakibi ancak şimşektir. Denizin ve sonsuzlukların bu kayıtsız seyircisi, karaların kartalı ve akbabası gibi yırtıcı gagalı ve pençeli değildir. Enginin bu kuşu en yükseklerde uçan bir ak bulutun hayatını yaşar.

Hacı Süleyman şafaktan beri elde çifte, önde köpek, kıyı kıyı taban tepiyordu. Tan yeri uyanır-

Şekil 7. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni

TDK8, s. 234.

ken keklikler derelerden, yamaçlardan cak cacak cak, cak cacak cak ederek yeni doğan günü bütün kuşlar, böcekler, çalılar, dağlar, taşlar ve denizlerle selamlıyorlardı. Ne bir kuş, ne de bir böcek olmayan Goethe'nin (Göthe) bile ölürken ve kapkara ebediyete geçerken son çağırışı "Işık! Işık! Işık!" değil miydi? Çiçek, balık, kuş, insan... Hepsinin aradığı ışık işte ağarmaktaydı. Keklikler, hamam böceği, solucan, akrep, tespih böceği değillerdi ki karanlıkları arasınlar. Onlar güneşle ve güneşten yaşıyorlardı. Zavallılar o ışığı sesleriyle, şarkılarıyla içlerinin ışığından gelme ışıklarıyla eseniyorlardı. Günü ışığı keklik için güvenlik demektir. Hem kendisi hem de palazları için karanlıklardan gelen korkuların sonu idi bu. Artık çalılıkların en kuytu ve esrarlı boşlukları bile aydınlanıyordu. Bütün ana keklikler yuvalarının kenarına oturmuşlar, "Merhaba!" diyerek gevezelik ediyor ve "Bir karanlık gece daha atlattık." diye birbirlerini kutluyorlardı.

Hacı Süleyman yürüye yürüye dik bir kayalığın dibine vardı. Her yan keklik ötüşü kesilmişti. Gelgelelim binlerce kekliğin bir taneciği bile meydanda yoktu. Hacı Süleyman köpeğine kızdı, "Senin burnun mu yok ne?" ... Köpek kuyruğunu ardına kıstı ve beş on adım öteye kaçtı. Hacı Süleyman'ın gözlerini kan bürümüşü. Bu keklik bolluğundan üç dört çift olsun vuramasın ha?.. Tam o sırada önünde yürüyen köpek yarı havlayış yarı uluyuştan ibaret bir ses çıkardı. Aynı zamanda da Hacı Süleyman, başının üzerinde, yükseklerde bir kanat hışırtısı duydu.

Yüksek bir kayanın tepesinde yumurtlayan bir miho kanada kalkmıştı. Hacı Süleyman birdenbire çiftesini havaya dikti ve çiftenin iki gözünü birden ateşledi. Miho kanatlarını topladı, avına saldıran bir şahin gibi aşağıya doğru düştü. Havaya, yolunan bir sürü tüy uçu. Kuş sendeledi, denklemini buldu ve bir fişek gibi dosdoğru yükseklerle fırladı. Ardı sıra bıraktığı tüyler döne döne yere indi.

Yandan gelen saçmaların biri, kuşun bir gözünden öteki gözüne geçerek ikisini birden kör etmişti. Kuş artık korkunç ve garip bir karanlıkta uçuyordu. Hiç durmadan dinlenmeden beş saat uçtu.

Doğdu doğalı tanıdığı göğü karanlıklarda aradı. Ama göğü bulamıyordu. Biliyordu. Yuvası göğün bir kenarında, bir kayanın üzerindeydi. Yavruları yiyeceksizlikten ne hâldeydiler acaba? Annelerinin mavilerde çınlayan sesini araya araya göklere baka mı kalacaklardı? Kuş olanca kuvvetini yeni baştan kanatlarına verdi. Her hâlde bu karanlıkları aşacak ve karanlıklardan ötelere yayılan mavilere ulaşip dalecekti.

Böylelikle dört beş saat daha uçtu. Artık gece olmuştu. Miho hâlâ gündüzü arıyor ama bulamıyordu. Kanatları ağırlaşıyordu. Kanatlarıyla aydınlığa varamayacağını anladı. (...) Ama artık bitkin-di. Gecenin karanlığında sesi sendeliyordu. Sesi dindikçe de kanatları sarkıyordu. Engin üzerliklerin bu تنها uçucusu, karaya ancak yavrularıyla bağlıydı. Yavrularının yuvasını, bağrından yolduğu tüylerle döşemişti. Son bir kez, karanlıkta iki ayaklı birer pamuk yumağına benzeyen sarı gagalı yavrularını çağırırdı. Sesi kısıldı. Gırtlığından acayip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek çırpına çırpına denize düştü.

Ertesi gün ıssız denizlerde bir beyaz tüy yüzyordu ancak.

Halikarnas Balıkçısı

Şekil 8. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni

TDK8, s. 235.

Doğa ve Evren temasının dördüncü metni “‘Hava Kirliliği” adlı dinleme/izleme metnidir. İnsanların soluduğu havanın ortalama yüzde 20.9 seviyesinde oksijen olmalıdır. Bu oran yüzde 19’un altına indiğinde insan hayatı tehlike altına girer. Yüzde 24 oranında oksijense elbiselerin tutuşmasına neden olur. Havada bulunan karbonmonoksit ise yüzde 8’e çıktığında felç ve ölümlere neden olur. Nefes almak sıradan bir eylem gibi görünse de, bir zamanlar havayı rahatça solumak zannedildiği gibi kolay bir eylem değildi. Sanayi devriminden sonra hava kirliliği ciddi boyutlara ulaştı. Nüfus artışının beraberinde enerji kullanımı da arttı. Bu dönüşümün sonucunda oluşan atıklar havaya zehirli gazlar olarak karıştı. 1960’lı yıllarda hava kirliliği sebebiyle göz gözü görmüyordu. Meclise kadar taşınan bu problemin bir türlü önüne geçilemiyordu. Ankara kalitesiz yakıt kullanımı, olumsuz hava koşulları sebebiyle hava kirliliğinin en yoğun olduğu şehirlerin başındaydı. 1980’li yıllarda Ankara’da giderek artan hava kirliliğine alınan önlemler de ciddi önlemlerdi. Bu önemlerden biri araçların sokağa sırayla çıkmasıydı. Yanlış yakıt kullanımı ve artan nüfus sonucu oluşan hava kirliliği hem bitki örtüsüne zarar veriyor hem de ölümlere sebep oluyordu. Solunum hastalıkları gittikçe artmıştı. Yanlış yakıt kullanımından doğan hava kirliliğinin önüne geçilmek için 1995 yılında doğal gaz kullanımına başlandı. Hava kirliliği haritaları çıkarılarak ölçümler yapılmaya ve bu ölçümler sonucu iyileştirme çalışmaları yapıldı. Yeşil alanlar arttırıldı, sanayi alanları şehir dışına taşındı ve fabrika bacalarına filtre takılması gibi önlemler alındı. Halk toplu taşımaya teşvik edildi. Bisiklet ve yürüyüş parkurları yapıldı.

Dinleme/izleme metni öğrencilere, şu an sıradan görülen nefes alma eyleminin, insanların çevreyi koruma konusunda üzerine düşeni yapmadıklarında geçmiş yıllardaki gibi zorlaşan bir eylem olacağını göstermektedir. Öğrencileri hava kirliliğinin nedenleri ve çözümleri konusunda bilgilendirmektedir. Çevre eğitimi açısından bakıldığında öğrencilere oldukça katkısı bulunan bir metindir.

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından ikinci olarak incelenen kitap yazarları Gülşah Mete, Mahmut Karaaslan, Yeşim Kaya, Şahin Ozan ve Derya Özdemir olan Milli Eğitim Bakanlığına ait kitapta, çevre ile ilgili mesajlara Hak ve Özgürlükler temasında yer alan Necati Güngör’e ait “‘Burada Bülbül Ağlamış” dinleme/izleme metninde rastlanmıştır.

Hikâye, çeşit çeşit meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçede geçmektedir. Bahçenin bir yanı, dikenli bögürtlen dallarıyla kaplıdır. Bu bögürtlenlerin arka tarafı ise küçük bir uçurumla dereye açılmaktadır. Rengârenk bir bülbül, bahçenin bu tarafının zararsız olduğunu düşünmeli ki, yavrularını bögürtlenler arasına yaptığı bir yuvada muhafaza etmektedir. Bu durum evin küçük, yaramaz oğlunun dikkatini çeker. Yavrulardan birini alıp büyötmek, ona

sahip olmak ister. Bu amaçla yuvaya dokunmak için uğraşırken kuş yuvası ters döner ve minik kuşlar derenin sularında kaybolur. Anne bülbül, feryat figanla birini kurtarmayı başarsa da diğeri bulanık sularda yitip gider. Çocuk bu olayı yıllar boyunca içinde taşır, kimseye bir şey anlatamaz. Zaman zaman rüyalarında, kendisini bir derede sürüklenip giderken, annesini de kıyıda çaresizce kendine bakarken görür. Hikâye şu anlamlı cümlelerle son bulur: “Derler ki, bülbüller gül için ağlarmış. Ne büyük yalan! Bülbülü ağlatan insanoğlunun kendisidir. Kuşların yaşadığı yerlere göz diken, onlara yaşama alanı bırakmayan insanoğlu.” Sondaki ifade, insan faaliyetlerinin doğal yaşamı ve çevreyi nasıl etkilediğini dile getirmektedir. Çevresel tahribat, insanların doğaya olan müdahalesi ve ekosisteme zarar veren uygulamalar aslında bu cümlede ifade edilen büyük yalanı oluşturmaktadır. Kuşların doğal yaşam alanlarına müdahale edilmesi biyoçeşitliliği olumsuz yönde etkileyerek çevresel dengenin bozulmasına sebep olmaktadır. Bu metin ile bireylere çevrelerindeki canlıların yaşamına daha duyarlı olmaları ve doğaya saygı göstermeleri çağrısında bulunulmuş ve çevre bilincini artırmak amaçlanmıştır. Metnin çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunduğu görülmektedir.

3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Etkinliklere İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre konularını barındıran ünitelerdeki metinlerin etkinlikleri ele alınmıştır. Etkinlikler çevre ile ilgili içerdikleri kavramlar ve çevre eğitime yönelik olup olmadıkları yönünden incelenmiştir.

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından, etkinlikleri ilk olarak incelenen kitap yazarları Hilal Eselioğlu, Sıdika Set, Ayşe Yücel olan Milli Eğitim Bakanlığına ait kitaptır. Kitapta Çevre Eğitime yönelik etkinliklere ilişkin bulguların elde edildiği tema Doğa ve Evren temasının etkinlikleri incelenen ilk metni Abbas Sayar’a ait “Yılkı Atı” adlı metindir.

Metnin 1. Etkinliğinde öğrencilerden verilen bulmacayı uygun sözcüklerle doldurmaları ve öğrendikleri kelimeleri oluşturdıkları sözlüğe eklemeleri istenmiştir. Öğrencilerin söz varlığına katkıda bulunan bu etkinliğin, Çevre eğitimi açısından katkısının bulunmadığı görülmektedir.

1. ETKİNLİK

Anlamları verilen sözcükleri bulmacaya yerleştiriniz.

aygır	cengâver	tekin	çile	savak	yel	ulumak	kuytu	sezinlemek
-------	----------	-------	------	-------	-----	--------	-------	------------

1. Sezer gibi olmak, sezmek.
2. Rüzgâr.
3. Savaşçı.
4. Suyu başka yöne akıtmak için yapılan düzenek.
5. Zahmet, sıkıntı.
6. İssiz, sessiz ve göze çarpmayan, تنها (yer).
7. Köpek, kurt, çakal vb. hayvanların uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarması.
8. Erkek at.
9. Güvenilir (kişi, yer).

Şekil 9. Yılkı Atı Metni 1. Etkinlik

TDK8, s. 220.

Metnin 2. Etkinliğinde öğrencilerden metinden hareketle cevaplamaları istenen sorular yer almaktadır. 8. Sınıf Türkçe dersine ait “Metinle ilgili soruları cevaplar.” kazanımına uygun olan bu etkinliğin Çevre Eğitimi kazanımları ile ilişkisinin olmadığı görülmektedir. Ancak etkinliğin 1. Sorusu olan “Metinde kış mevsimiyle ilgili hangi ayrıntılara yer verilmiştir?” sorusu cevaplanırken, öğrencinin kış mevsimini tanıması ve kış mevsiminde yaşanan doğa olayları ile ilgili çıkarımda bulunması iklim hakkındaki bilgilerini de öne çıkaracağından, öğrenciye Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır.

2. ETKİNLİK

“Yılık Atı” metninden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Metinde kış mevsimiyle ilgili hangi ayrıntılara yer verilmiştir?

.....

2. Yılıya bırakılan atların doğada karşılaştığı zorluklar neler olabilir?

.....

3. Doğada mücadele hangi hayvanlar arasında oluyor? Yazar mücadeleyi neye benzetiyor?

.....

4. Kurtların yaptığı saldırı nasıl sonuçlanmıştır? Açıklayınız.

.....

5. Saldırıda hangi tarafın galip gelmesini isterdiniz? Niçin?

.....

Şekil 10. Yılık Atı Metni 2. Etkinlik

TDK8, s. 220.

Metnin 3. Etkinliğinde öğrencilerden verilen boşlukları hikayeye uygun olarak doldurmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.” kazanımına uygun olan bu etkinliğin öğrencilere Çevre eğitimi açısından bir katkısının olmadığı görülmektedir.

Okuduğunuz metin Abbas SAYAR'ın "Yılık Atı" adlı romanından alınmıştır.

a) Paragraftaki boşlukları türün özelliklerine göre doldurunuz.

Roman ya da yaşanması mümkün olan olayların anlatıldığı bir yazı türüdür. Romanda yer, ... ve olayda bütünlük vardır. Romanların en önemli özellikleri uzunluğu, kişilerin sayılarının ve hayatı her yönüyle ele almasıdır.

b) "Yılık Atı" romanının verilen bölümünü göz önünde bulundurarak daha önce okuduğunuz "Göç Destanı" metni ile karşılaştırınız.

Benzer Yönleri	
Farklı Yönleri	

Şekil 12. Yılık Atı Metni 4. Etkinlik A ve B Bölümü

TDK8, s. 221.

Metnin 5. Etkinliğinde öğrencilerden metnin özetini yazmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından "Okuduklarını özetler." ve "Yazma stratejilerini uygular." kazanımına uygun olan bu etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrenciye bir katkısının olmadığı görülmektedir.

"Yılık Atı" metnini özetleyiniz.

Şekil 13. Yılık Atı Metni 5. Etkinlik

TDK8, s. 222.

Metnin 6. Etkinliğinde öğrencilerden metinde gördükleri betimleyici anlatıma örnek oluşturan cümleleri yazmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından "Metindeki anlatım biçimlerini belirler." kazanımına uygun olan bu etkinlik öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmektedir. Çevre eğitimi açısından ise bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

"Yılkı Atı" metninden betimleyici anlatıma örnek cümleler yazınız.

Şekil 14. Yılkı Atı Metni 6. Etkinlik

TDK8, s. 222.

Metnin 7. Etkinliğinde metinden alınmış cümlelerdeki kişileştirilen varlıkların belirtilmesi istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi "Metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımına uygun olan bu etkinlik öğrencilere Çevre eğitimi yönünden katkı sağlamamaktadır.

Aşağıdaki cümlelerde kişileştirilen varlıkları bulunuz.

Kar ovaya doğru homurdana homurdana iniyordu.

Yel, ılık çalmaya başlamıştı.

Her yöne çileli bir akşam indi.

Gecenin şüpheleri artıyordu.

Şımarık yel ve acı soğuk Demirkır'a "Yürü." dedi.

Şekil 15. Yılkı Atı Metni 7. Etkinlik

TDK8, s. 222.

Metnin 8. Etkinliğinde sokaktaki hayvanların barınma sorunu ile ilgili belediyeye yazılmış bir dilekçe bulunmaktadır. Öğrencilerden bu dilekçeyi okumaları ve dilekçedeki soruna ne gibi çözümler üretilebileceği ile ilgili konuşma yapmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi "Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir." kazanımına uygun olan bu etkinliğin öğrenciye Çevre eğitimi açısından doğrudan katkısı bulunmamaktadır. Ancak doğadaki canlılar sadece biz insanlardan ibaret değildir. Dünyayı canlı cansız birçok varlıkla paylaşıyoruz. İnsanların davranışları çevreyi paylaştıkları diğer canlıları da etkilemektedir. Doğamızın dengesini ve canlı türlerini korumak için mutlaka önlemler alınmalıdır. Etkinlik bu açıdan öğrencilerde farkındalık oluşturmaktadır.

a) Aşağıdaki dilekçeyi okuyunuz.

ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNE
ORDU

Mahallemizde sahipleri tarafından sokağa bırakılan hayvanlar var. Soğuk kış günlerinde aç ve susuz kalan sahipsiz hayvanların barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını istiyorum. Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Bucak Mahallesi 609. Sokak No.:25
ALTINORDU / ORDU

16.01.2018

Cenk Ozan ERTUĞRUL

Şekil 16. Yılkı Atı Metni 8. Etkinlik A Bölümü

TDK8, s. 223.

b)

"Hayvanları Koruma Kanunu"nın amacı: Hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ızdırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır.

Kendinizi, dilekçedeki sorunu çözecek bir görevli olarak düşününüz. Okuduğunuz dilekçeden ve "Hayvanları Koruma Kanunu"nın amacından yola çıkarak hayvanlara nasıl davranmamız gerektiği ve hayvan hakları ihlallerine ne gibi çözümler üretebileceğinize dair bir konuşma yapınız.

Şekil 17. Yılkı Atı Metni 8. Etkinlik B Bölümü

TDK8, s. 223.

Metnin 9. Etkinliğinde tabloya metinden alınan cümleler yerleştirilmiştir. Öğrencilerden cümlelerin anlam özelliğine göre uygun kutucuğu işaretlemeleri istenmektedir. Etkinliğin öğrencilere Çevre Eğitimi açısından bir katkısı bulunmamaktadır.

Etkinliğin Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmamasına rağmen incelenmesinin sebebi içeriğinde çevre ile ilgili kavram barındırıp barındırmadığına bakılmasıdır. Bunun sonucunda 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili kavramların yeterli olarak yer almadığı görülmektedir.

Aşağıdaki cümleleri anlamına göre inceleyiniz. Anlam özelliğine göre uygun kutucuğu işaretleyiniz.

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Köyde kış, acı yüzünü göstermeye başlamıştır.	X			
Dışarıda, Dorukısarak ve köpeklerden başka hiç kimse kalmaz.				
Kurtların ulumaları ovadan duyuluyor muydu?				
Dorukısarak artık çok yıpranmıştır.				
Bulunduğu köy, Anadolu'nun yoksul köylerinden biridir.				
Dorukısarak'ı arasa da bulamamaktadır.				
Vadide savaşa tutuşmak istemiyor muydu?				
Bütün atların koruyucusu olan atın adı Demirkır değildir.				
Bu iyi insanlar, iyileşince onu törenle köyden gönderirler.				
Çalkır, kurtların saldırısında yenik düşmemiş midir?				

Şekil 18. Yılkı Atı Metni 9. Etkinlik

TDK8, s. 224.

Metnin 10. Etkinliğinde, öğrencilerden metnin devamında neler yaşanmış olabileceğini düşünmeleri ve bunları hikâye edici bir anlatımla yazıp hikâyelerine bir başlık belirlemeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Hikâye edici metin yazar.”, “Yazma stratejilerini uygular.” ve “Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.” kazanımlarına yönelik olan bu etkinliğin Çevre Eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

“Yılkı Atı” romanında kurtların saldırısından sonra atlar doğada neler yaşamış olabilir? Hikâye edici bir anlatımla yazınız. Hikâyenize uygun bir başlık koyunuz.

Şekil 19. Yılkı Atı Metni 10. Etkinlik

TDK8, s. 225.

Temanın etkinlikleri incelenen ikinci metni Cahit Külebi’ye ait “Rüzgar” adlı şiirdir. Metnin 1. Etkinliğinde öğrencilerden anlamını bilmedikleri kelimeleri tahmin etmeleri, kelimelerin anlamlarını sözlükten bulup yazmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.” kazanımına uygun olan bu etkinliğin öğrencilere Çevre Eğitimi açısından bir katkısının bulunmadığı görülmektedir. Etkinliğin Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmamasına rağmen incelenmesinin sebebi içeriğinde çevre ile ilgili kavram barındırıp barındırmadığına bakılmasıdır. Bunun sonucunda 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili kavramların yeterli olarak yer almadığı görülmektedir.

Şiirde geçen bilmediğiniz sözcükleri belirleyerek anlamlarını tahmin ediniz. Tahmininizi sözcüklerin sözlük anlamı ile karşılaştırınız.

Şekil 20. Rüzgar Metni 1. Etkinlik

TDK8, s. 228.

Metnin 2. Etkinliğinde öğrencilerden metinden hareketle, verilen soruları cevaplamaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Metinle ilgili soruları cevaplar.” ve “Metnin içeriğini yorumlar.” kazanımlarına uygun olan bu etkinlikte, sorulara bakıldığında öğrencilerin Çevre eğitimini destekleyecek içeriğin bulunmadığı görülmektedir.

“Rüzgâr” şiirinden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Şaire göre rüzgâr nerelere uğramıştır?

.....

.....

.....

2. Şiire göre köylere uğrayan rüzgâr neler yapmıştır?

.....

.....

.....

3. “Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru / Bulutları koyun gibi gütmüştür.” dizelerinden anladıklarınızı ifade ediniz.

.....

.....

.....

4. Şairin yaşadığı yerle ilgili ayrıntılar hangi dördlükte nasıl anlatılmıştır?

.....

.....

.....

5. “Şimdi bir rüzgâr geçti buradan / Koştum ama yetişemedim.” dizelerinin tekrar edilmesi şairin hangi duygusunu dile getirmiş olabilir?

.....

Şekil 21. Rüzgar Metni 2. Etkinlik

TDK8, s. 228-229.

Metnin 3. Etkinliğinde öğrencilerden şiirin konusunu ve ana duygusunu belirlemeleri istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersine ait olan “Metnin konusunu belirler.” ve “Metnin ana

fikrini/ana duygusunu belirler.” kazanımlarını destekleyen etkinliğin, Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının olmadığı görülmektedir.

Okuduğunuz şiirin konusunu ve ana duygusunu yazınız.

Konu	Ana Duygu
	

Şekil 22. Rüzgar Metni 3. Etkinlik

TDK8, s. 229.

Metnin 4. Etkinliğinde öğrencilerden şiirde geçen söz sanatlarını belirtmeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımına ait olan bu etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

Şiirde kullanılan söz sanatlarını örnekteki gibi gösteriniz.

Kişileştirme	Köylere de uğradıysa eğer Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.
---	--

Şekil 23. Rüzgar Metni 4. Etkinlik

TDK8, s. 230.

Metnin 5. Etkinliğinde öğrencilerden verilen görselden hareketle doğanın korunması ile ilgili düşüncelerini anlatmaları istenmektedir. Çevre eğitimi kazanımlarından “Geri dönüşüm ve geri kazanım kavramlarını açıklar ve geri dönüşümü mümkün olan maddeleri (cam, kâğıt, pet şişe, pil, teknolojik ürünler vb.) sınıflayarak tekrar kullanımının sağlanmasına katkıda bulunur.”, “Ekolojik ayak izini açıklar.”, “İnsanların üretim ve

tüketim faaliyetleri ile doğal madde döngülerini karşılaştırır.”, “Nüfusun, üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevre sorunlarının ortaya çıkmasına etkisini açıklar.”, “Sürdürülebilir doğal kaynak kullanımının sürdürülebilir kalkınmaya etkisini irdeler.”, “Ormansızlaşma, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması arasındaki ilişkiyi açıklar.” gibi kazanımları karşılayan bu etkinliğin öğrencilere Çevre eğitimi açısından bakıldığında oldukça olumlu katkılarının olduğu görülmektedir.

Şekil 24. Rüzgar Metni 5. Etkinlik

TDK8, s. 230.

Metnin 6. Etkinliğinin A bölümünde “Paten Kullanma Kılavuzu” başlıklı bir metin yer almaktadır. Öğrencilerden bu kullanma kılavuzunu incelemeleri ve kılavuza göre etkinliğin B bölümünde verilen cümlelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazmaları istenmiştir. Etkinliğin Çevre Eğitimi açısından öğrencilere katkısının bulunmadığı görülmektedir. Etkinliğin Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmamasına rağmen incelenmesinin sebebi içeriğinde çevre ile ilgili kavram barındırıp barındırmadığına bakılmasıdır. Bunun sonucunda 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili kavramların yeterli olarak yer almadığı görülmektedir.

a) Uzun zamandır çok istediğiniz pateni ailenizin size aldığını, güzel bir havada, kaykay parkuruna gittiğinizi düşünün. Yeni alınan pateninizi kullanmadan önce aşağıdaki kullanma kılavuzunu inceleyiniz. Kılavuza göre b bölümünde verilen cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

Paten Kullanma Kılavuzu

1. Paten öğrenmeye öncelikle denge çalışmaları ile başlanır. Patenler ile ayakta dengeli bir şekilde durulabilmesi için patenler yerde giyildikten sonra ayağa yavaşça kalkılmalı, bu aşamada bir destekten yardım alınmalıdır.

2. Ayakta dururken patenler "V" harfi şeklinde olmalı ve topuklar birbirine dayanmalıdır. Yeterince tekrar yaptıktan sonra yavaş hareketlerle ayağa kalkılabilir ve patenlerde ayakta dengeli bir şekilde

Şekil 25. Rüzgar Metni 6. Etkinlik A Bölümü

TDK8, s. 231.

b)

- () Ayakta dururken patenler "V" harfi şeklinde olmalıdır.

() Patenler giyildikten sonra ayağa kalkarken bir destekten yardım almaya gerek yoktur.

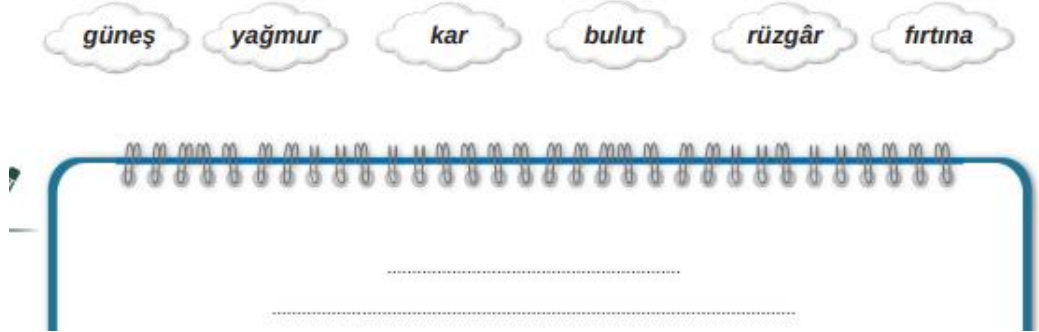
() Paten kayma esnasında vücut, dengeyi sağlamak için bir miktar öne doğru eğilmelidir.

Şekil 26. Rüzgar Metni 6. Etkinlik B Bölümü

TDK8, s. 231.

Metnin 7. Etkinliğinde öğrencilere bazı şiir temaları verilmiştir. Bunlardan birini seçip şiir yazmaları ve uygun bir başlık eklemeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Şiir yazar.” ve “Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.” kazanımlarına uygun olan bu etkinliğin, doğrudan olmasa da öğrencilere doğa olayları ile ilgili düşüncelerini şiir olarak aktarma şansı verdiğinden Çevre eğitimi açısından katkıda bulunduğu söylenebilir.

Aşağıdaki temalardan istediğinizi seçerek bir şiir yazınız. Şiirinize uygun bir başlık koyunuz.

Şekil 27. Rüzgar Metni 7. Etkinlik

TDK8, s. 232.

Metnin 8. Etkinliğinde öğrencilerden verilen cümlelerin özelliklerini (yüklem türüne, yüklem türüne, yüklem türüne, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek altlarına yazmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Cümle türlerini tanır.” kazanımına uygun olan bu etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısını bulunmadığı görülmektedir.

Aşağıdaki cümlelerin özelliklerini (yüklem türüne, yüklem türüne, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek cümlelerin altına örnekteki gibi yazınız.

1. Şimdi bir rüzgâr geçti buradan.

fiil cümlesi – devrik cümle – olumlu cümle – tek yüklemlilik cümle

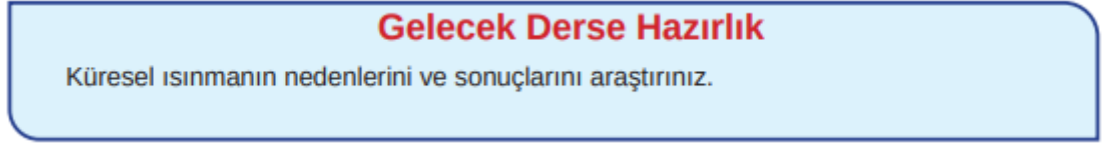
2. Nerelerde gezmiş tozmuş?

Şekil 28. Rüzgar Metni 8. Etkinlik

TDK8, s. 233.

Tüm etkinliklerin sonunda diğer metne geçilmeden önce, öğrencilerden sonraki derse hazırlık olarak küresel ısınmanın nedenlerini ve sonuçlarını araştırmaları istenmiştir. Öğrencilerin küresel ısınmanın nedenlerini ve sonuçlarını öğrenmelerini sağlayan diğer derse hazırlık etkinliği, Çevre eğitimi kazanımlarından “Madde döngülerindeki değişimlerin küresel çevre sorunlarına neden olabileceğini açıklar.”, “Nüfusun, üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevre sorunlarının ortaya çıkmasına etkisini açıklar.” ve “Ozon tabakasının incilmesi, asit yağmurları, küresel ısınma, ormansızlaşma vb. çevre sorunlarının ortaya çıkış

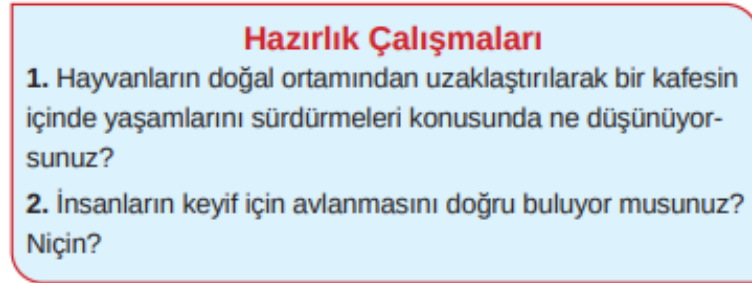
nedenlerini açıklar.” kazanımına uygun olan bir etkinliktir. Bu anlamda öğrencilere Çevre eğitimi açısından birçok olumlu katkısının olduğu görülmektedir.

Şekil 29. Rüzgar Metni Gelecek Derse Hazırlık

TDK8, s. 233.

Temanın etkinlikleri incelenen üçüncü metni Halikarnas Balıkcısı’na ait olan “Gündüzünü Kaybeden Kuş” adlı metindir. Metinden önce hazırlık sorularında öğrencilere “İnsanların keyif için avlanmasını doğru buluyor musunuz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Doğadaki canlı ve cansız tüm varlıklar etkileşim içindedir. Doğanın bir dengesi vardır ve canlı türlerinden birinin yok olması durumunda bu denge bozulur ve diğer canlılar da bu durumdan etkilenir. Sorulan soru ve verilecek cevaplar Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunacaktır.

Şekil 30. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni Hazırlık Çalışmaları

TDK8, s. 234.

Metnin 1. Etkinliğinde öğrencilerden anlamı verilen sözcük gruplarını bulmaları ve buna göre boşluklara uygun harfleri yazmaları istenmektedir. Doğrudan olmasa da doğa ile ilgili bazı terimleri buldurduğu için Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkısı olduğu söylenebilir.

Anlamı verilen sözcük ve sözcük gruplarını bulunuz. Boşluklara uygun harfleri yerleştiriniz.

H _ _ R _ _ M _ _	: Hırıltıyla ses çıkarmak.
T _ _ P _ _ T _ _ L _ _	: Başı aşağı gelecek biçimde.
S _ _ H _ _	: Çöl.
_ _ N _ _ G _ _	: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş, vâsi.
_ _ F _ _ K _ _	: Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık.
Ç _ _ İ _ _ E _ _	: İki namlulu av tüfeği.
T _ _ _ Y _ _ R _ _	: Güneşin doğmak üzere olduğu sırada, ufukta hafifçe aydınlanan yer.
_ _ S _ _ N _ _ L _ _ _ _ K _ _	: Birine esenlik dileyerek ayrılmak, veda etmek.
P _ _ L _ _ Z _ _	: Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu.
Ü _ _ Z _ _ R _ _ _ _ K _ _	: Sedef otugillerden, yaprakları alması, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tutsu olarak kullanılan bir bitki.

Şekil 31. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 1. Etkinlik

TDK8, s. 236.

Metnin 2. Etkinliğinde metinde hareketle cevaplanması gereken sorular yer almaktadır. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Metinle ilgili soruları cevaplar.” ve “Metnin içeriğini yorumlar.” kazanımlarına uygun bu etkinlikteki “Hacı Süleyman’ın keklik avlamak istemesi ve avlayacak keklik bulamayınca öfkelenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Neden?” sorusuna, doğal dengenin bir canlı türünün yok olması sonucu bozulabileceğinin farkında olan öğrenci, keyfi avlanma yapıp bir canlı türünü tehlikeye atan, bunun sonucunda doğal dengenin bozulmasına sebebiyet verecek davranışta bulunmuş olan avcının öfkesine hak vermediği yönde cevap verecektir. Bu sorusuyla etkinlik, doğrudan olmasa da Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

3. Hacı Süleyman’ın keklik avlamak istemesi ve avlayacak keklik bulamayınca öfkelenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Neden?

Şekil 32. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 2. Etkinlik 3. Soru

TDK8, s. 237.

Metnin 3. Etkinliğinde öğrencilerden metnin özetini yazmaları istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Okuduklarını özetler.” kazanımına uygun olan bu etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrencilere olumlu bir katkısının olmadığı görülmektedir.

“Gündüzünü Kaybeden Kuş” metnini özetleyiniz.

Şekil 33. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 3. Etkinlik

TDK8, s. 237.

Metnin 4. Etkinliğinde, metinden alınan cümlelerdeki söz sanatlarının belirlenmesi istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımına uygun olan etkinlik, öğrencilere Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmamaktadır.

“Gündüzünü Kaybeden Kuş” metninden alınan cümlelere, uygun söz sanatlarını örnekteki gibi yazınız.

benzetme	karşıtlık	kişileştirme	konuşturma	abartma
----------	-----------	--------------	------------	---------

Denizin o hırlayan uçurumları, tepetakla dönmüş Niagara şelaleleri gibi havaya yükselirken onlara gün doğdu demektir.

Benzetme

Fırtınasız, açık havada başka bir âlemden geliyormuş gibi, ara sıra uzak bir çağırış duyulur gibi olur.

Şekil 34. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 4. Etkinlik

TDK8, s. 238.

Metnin 5. Etkinliğinde Gökyüzünü Kaybeden Kuş ve Sait Faik Abasıyanık'a ait Son Kuşlar hikayelerinden alınmış bölümler yer almaktadır. Öğrencilerden bu hikayeleri konu ve kahramanlar bakımından karşılaştırmaları istenmektedir. Etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

Aşağıdaki hikâyeleri konu ve kahramanlar bakımından karşılaştırınız.

GÜNDÜZÜNÜ KAYBEDEN KUŞ

Hacı Süleyman yürüye yürüye dik bir kayalığın dibine vardı. Her yan keklük ötüşü kesilmişti. Gelgelelim binlerce keklüğün bir taneciği bile meydanda yoktu. Hacı Süleyman köpeğine kızdı, "Senin burnun mu yok ne?" Köpek kuyruğunu ardına kıstı ve beş on adım öteye kaçtı. Hacı Süleyman'ın gözlerini kan bürümüştü. Bu keklük bolluğundan üç dört çift olsun vuramasın ha? Tam o sırada önünde yürüyen köpek yarı havlayış yarı uluyuştan ibaret bir ses çıkardı. Aynı zamanda da Hacı Süleyman, başının üzerinde, yükseklerde bir kanat hışırtısı duydu.

Yüksek bir kayanın tepesinde yumurtlayan bir miho kanada kalkmıştı. Hacı Süleyman birdenbire çiftesini havaya dikti ve çiftenin iki gözünü birden ateşledi. Miho kanatlarını topladı, avına saldıran bir şahin gibi aşağıya doğru düştü. Havaya, yolunan bir sürü tüy uçtu. Kuş sendeledi, denklemini buldu. Ve bir fişek gibi dosdoğru yükseklerle fırladı. Ardı sıra bıraktığı tüyler döne döne yere indi. Yandan gelen saçmaların biri, kuşun bir gözünden öteki gözüne geçerek ikisini birden kör etmişti. Kuş artık korkunç ve garip bir karanlıkta uçuyordu.

Halikarnas BALIKÇISI

SON KUŞLAR

Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi. Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kıstı. Esmer lekelerin Adalar istikametinde gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görececek olursa gözüne kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:

— Bizim pilavlıklar geldi, derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunca al-dandıklarına, bu sesi duyarak dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur. Hava sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbül günlerinde, o, en çığırkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırır; bin tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçe-leri gökyüzünden birer birer toplardı.

Sait Faik ABASIYANIK

Konu:

Kahraman:

Konu:

Kahraman:

Şekil 35. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 5. Etkinlik

TDK8, s. 239.

Metnin 6. Etkinliğinde verilen paragraftan yola çıkarak nesli tükenen hayvanların korunması için yapılması gerekenleri ve nesillerinin tükenme nedenlerinin tartışılması istenmiştir. Öğrenciler bazı canlı türlerinin nesillerinin tükenme nedenlerini tartışmaları sonucunda, canlıların yaşam alanlarının tahribi, kirletilmesi ve avlanılmaları gibi nedenlere ulaşacaklardır. Etkinlik Çevre eğitimi kazanımlarından “İnsan faaliyetlerinin doğal dengeyi nasıl etkilediği konusunda çıkarımda bulunur.” ve “Doğal dengenin korunması için insan faaliyetlerinin nasıl düzenlenebileceği veya değiştirilebileceği konusunda fikir ve öneriler geliştirir.” kazanımlarına uygundur. Ayrıca etkinlik 8. Sınıf Türkçe dersinin “Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.” ve “Konuşma stratejilerini uygular.” kazanımlarına yöneliktir.

Aşağıdaki paragraftan yola çıkarak nesli tükenen hayvanların korunması için yapılması gerekenleri ve nesillerinin tükenme nedenlerini arkadaşlarınızla tartışınız.

“Son yıllarda birçok hayvan türünün yok olduğunu ya da nesillerinin tükenmek üzere olduğunu biliyoruz. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Hayvan Türlerini Koruma Komisyonu, hazırladığı raporda, şu an dünya üzerindeki türlerin %25'inin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, 26 memeli türünün 24'ünün yok olma sınırında olduğunu ve geçtiğimiz 100 yıl içerisinde 1000 kadar türün neslinin tükendiğini belirtiyor. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, bir yabani hayvan türünün toplam sayısı 1000'e bile ulaşamıyorsa bu hayvan türünün özel olarak korunması gerektiği vurgulanıyor.”

Dr. Mehmet Borga TIRPAN

Şekil 36. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 6. Etkinlik

TDK8, s. 240.

Metnin 7. Etkinliğinde verilen cümlelerdeki anlatım bozukluklarının bulunup düzeltilmesi istenmektedir. Öğrencilerin söz varlığına katkıda bulunan bu etkinliğin Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

Aşağıdaki cümlelerde yapılan anlatım bozukluklarını bulunuz. Doğrularını verilen boşluğa örnekteki gibi yazınız.

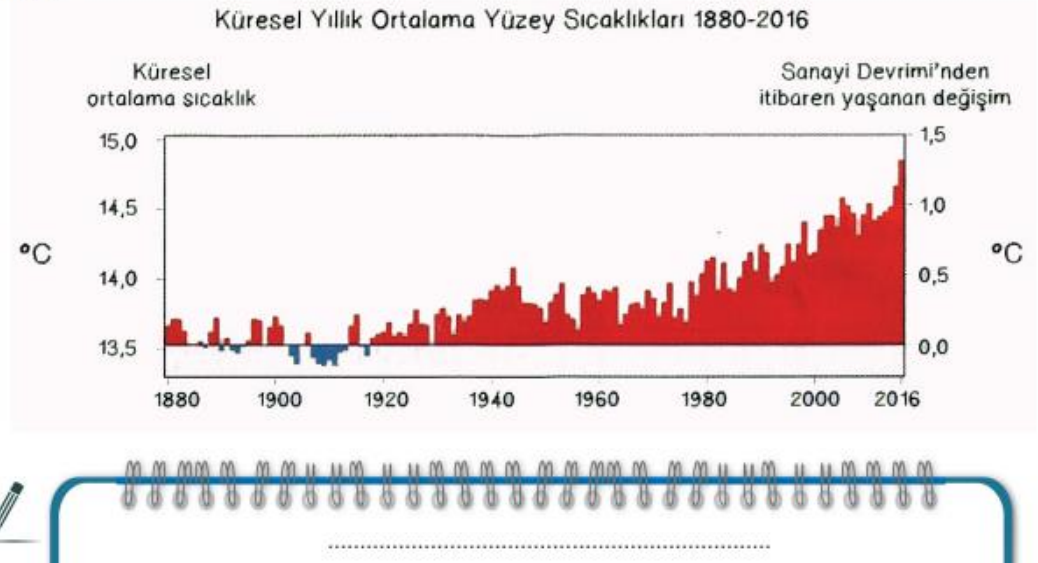
1. Kardeşime hiç kızmıyorum; çünkü çok seviyorum.
Kardeşime hiç kızmıyorum; çünkü onu çok seviyorum.
2. Anneni tanıyoruz ve sonsuz güveniyoruz.
3. Bugün yemekte ben pide, o ise çorba içti.
4. Müzik dersini çok az, resim dersini ise hiç sevmem.

Şekil 37. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 7. Etkinlik

TDK8, s. 240.

Metnin 8. Etkinliğinde öğrencilerden hazırlık çalışması bölümünde küresel ısınma ile ilgili yapılan araştırmalarının sonuçlarını grafik ile destekleyerek bilgilendirici bir metin yazmaları ve yararlandıkları kaynağı metnin sonuna eklemeleri istenmiştir. Öğrencilere Çevre eğitimi açısından olumlu katkıda bulunan hazırlık çalışması, 8. Sınıf Türkçe dersinin “Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanır.”, “Bilgilendirici metin yazar.”, “Araştırmalarının sonuçlarını yazılı olarak sunar.” ve “Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.” kazanımlarına yöneliktir.

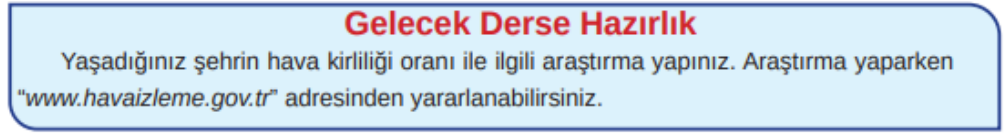
Derse hazırlık bölümünde küresel ısınma ile ilgili yaptığınız araştırmaların sonuçlarını verilen grafik ile destekleyerek bilgilendirici bir metin yazınız. Yararlandığınız kaynağı metnin sonuna ekleyiniz.

Şekil 38. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni 8. Etkinlik

TDK8, s. 241.

Metnin etkinliklerinin sonunda, sonraki metne geçmeden önce Gelecek Derse Hazırlık çalışmasına yer verilmiştir. Öğrencilerden yaşadıkları şehrin hava kirliliği oranı ile ilgili araştırma yapmaları istenmiş ve araştırma yaparken “www.havaizleme.gov.tr” adresinden yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Hava kirliliği en büyük küresel çevre sorunlarından biridir. Birçok insan faaliyeti hava kirliliğine yol açmaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları çevredeki hava kirliliği oranını araştırıp öğrenmeleri hava kirliliğini önlemeye yönelik sorumluluk almaları konusunda harekete geçmelerini sağlayacaktır. Bu yönüyle hazırlık çalışmasının Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkı sağlayacağı görülmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.” kazanımına uygun olan bu etkinlik, aynı zamanda araştırma yapacakları internet sitesinin “gov” uzantılı olması sebebiyle “Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.” kazanımını da içermektedir.

Şekil 39. Gündüzünü Kaybeden Kuş Metni Gelecek Derse Hazırlık

TDK8, s. 241.

Temanın etkinlikleri incelenen dördüncü metni Hava Kirliliği adlı dinleme/izleme metnidir. Metinden önce öğrencilere hazırlık çalışması sunulmuştur. 1. Soru “Hava kirliliğine sebep olan faktörler nelerdir?” sorusudur. Fosil yakıt kullanımı, fabrika bacalarından çıkan dumanlar, araçların egzoz dumanları gibi cevap veren öğrenciler, hava kirliliğinin bir çevre problemi olduğunun farkındadır. Bu soru Çevre eğitimi kazanımlarından “Yaşadığı çevrede insan faaliyetlerinin doğal dengeyi nasıl etkilediğini, çevreye ne tür zararlar verdiğini gözlemler ve gözlemlerini ifade eder.”, “Nüfusun, üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevre sorunlarının ortaya çıkmasına etkisini açıklar.” kazanımlarına uygundur. 2. Soru olan “Çevre kirliliğini engellemek için neler yapılabilir?” sorusu öğrencilerin çevrelerinde fark ettikleri ve anlamlandırdıkları kirliliğini nasıl engelleneceğine yönelik beyin fırtınası yapmalarına fırsat vermektedir. Bu soru Çevre eğitimi kazanımlarından “Doğal dengenin korunması için insan faaliyetlerinin nasıl düzenlenebileceği veya değiştirilebileceği konusunda fikir ve öneriler geliştirir.”, “Doğaya verilen zararın kendisine döneceğini fark ederek bireysel olarak üzerine düşen

sorumlulukları yerine getirir.”, “Hava, su, toprak, gürültü ve ışık kirliliğinin önlenmesinde kendisine düşen sorumlulukları yerine getirir.” kazanımlarına uygundur.

Hazırlık Çalışmaları

1. Hava kirliliğine sebep olan faktörler nelerdir?
2. Çevre kirliliğini engellemek için neler yapılabilir? Önerilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 40. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni Hazırlık Çalışmaları

TDK8, s. 242.

Dinleme/izleme metninin 1. Etkinliğinde öğrencilerden metni tutarlılığı yönünden değerlendirmeleri istenmiştir. 8. sınıf Türkçe dersi “Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.” kazanımına yönelik hazırlanmış etkinlik, Çevre eğitime yönelik bir içeriğe sahip değildir.

1. ETKİNLİK

Hava Kirliliği videosunu tutarlılığı (tekrara düşme, çelişik olmama, görecelilik) bakımından değerlendiriniz.

Şekil 41. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 1. Etkinlik

TDK8, s. 242.

Dinleme/izleme metninin 2. Etkinliğinde öğrencilerden metni dinlerken not aldıkları bilmediği kelimeleri tahmin etmeleri ve tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları istenmiştir. 8. Sınıf Türkçe dersi kazanımlarından “Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.” ve “Dinleme stratejilerini uygular.” kazanımlarına yönelik olan bu etkinlik, öğrencilerin söz varlığına karbonmonoksit ve atık madde kelimelerini kazandırdığı için Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır.

Dinlerken not aldığınız sözcüklerin anlamlarını tahmin ediniz. Tahmininizi sözcüklerin sözlük anlamı ile karşılaştırınız.

Sözcük: karbonmonoksit	Tahminim: Sözlük Anlamı: Tahminim: Sözlük Anlamı:
Sözcük: atık madde	Tahminim: Sözlük Anlamı: Tahminim: Sözlük Anlamı:
Sözcük: salık vermek	Tahminim: Sözlük Anlamı: Tahminim: Sözlük Anlamı:

Şekil 42. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 2. Etkinlik

TDK8, s. 243.

Dinleme/izleme metninin 3. Etkinliğinde öğrencilerden metinden hareketle yanıtlamaları istenen sorular verilmiştir. Öğrencilerin hava kirliliği ile ilgili öğrendiklerini harekete geçiren ve hava kirliliği ile ilgili yapılan iyileştirme çalışmalarını yorumlamalarına fırsat veren etkinlik, doğrudan olmasa da öğrencilere Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır. Etkinlik aynı zamanda 8. Sınıf Türkçe dersinin “Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.” kazanımına uygun olarak hazırlanmış bir etkinliktir.

“Hava Kirliliği” videosundan hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. 1960'lı yılların, mecliste de gündem olan en önemli sorunu nedir?
2. Ülke genelinde hava kirliliğinden en çok etkilenen şehrimiz hangisidir? Niçin etkilenmiştir?
3. Hava kirliliği hangi gelişmeden sonra tehlikeli boyutlara ulaşmıştır?
4. 1995'ten günümüze kadar hava kirliliğinin azalmasını sağlayan gelişmeler nelerdir?
5. Hava kirliliği haritaları yapılarak ölçümler yapıldıktan sonra yapılan iyileştirme çalışmaları nelerdir? Sizce bu çalışmalar yeterli midir? Açıklayınız.

Şekil 43. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 3. Etkinlik

TDK8, s. 243.

Dinleme/izleme metninin 4. Etkinliğinde metnin konusu ve ana fikrinin öğrenciler tarafından belirlenmesi istenmektedir. Bu etkinlik 8. Sınıf Türkçe dersinin “Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eder.” ve “Dinlediklerinin/izlediklerinin ana

fikrini/ana duygusunu tespit eder.” kazanımlarına yönelik olarak düzenlenmiştir. Çevre eğitimi açısından öğrencilere doğrudan bir katkısının olmadığı görülmektedir.

İzlediğiniz videonun konusunu ve ana fikrini yazınız.

Konu	
Ana fikir	

Şekil 44. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 4. Etkinlik

TDK8, s. 243.

Dinleme/izleme metninin 5. Etkinliğinde öğrencilerden metinle ilgili görüşlerini sebepleriyle belirtmeleri beklenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Dinledikleri/izledikleri ilgili görüşlerini bildirir.” kazanımına yönelik düzenlenen bu etkinliğin, Çevre eğitimi açısından öğrencilere doğrudan bir katkısının olmadığı görülmektedir.

“Hava Kirliliği” videosu ile ilgili görüşlerinizi sebepleriyle yazınız.

Beğendim.

Çünkü

Beğenmedim.

Çünkü

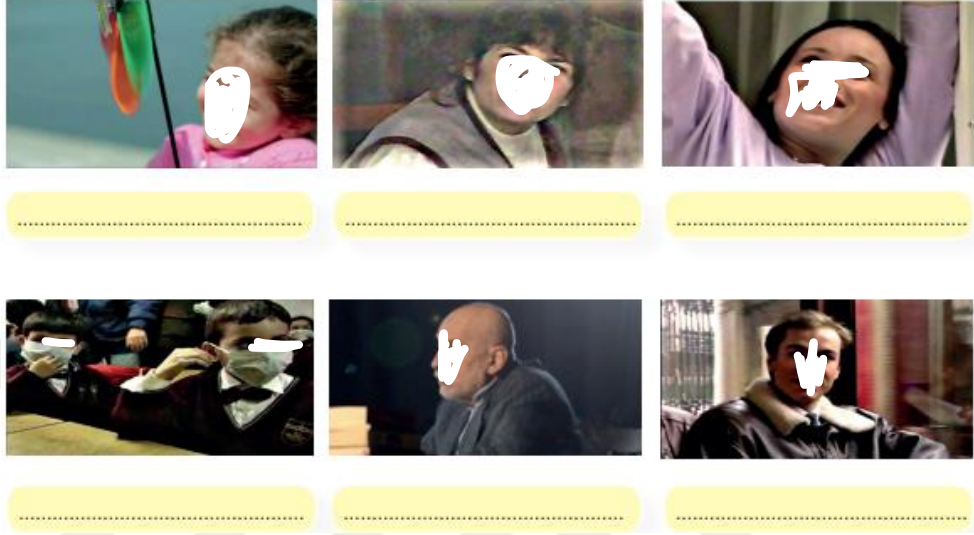
Şekil 45. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 5. Etkinlik

TDK8, s. 244.

Dinleme/izleme metninin 6. Etkinliğinde öğrencilerden dinleme/izleme metninden alınan kişilerin yüz ifadelerini incelemeleri ve görsellerdeki sözlü olmayan mesajları (kızgın, üzgün, mutlu...) boşluklara yazmaları istenmektedir. İçinde bulundukları hava kirliliğinden etkilenen ve daha temiz bir havada vakit geçiren bireylerin ruhsal durumları arasındaki farkı

öğrencilerin görmelerine yardımcı olan bu etkinlik, Çevre eğitimi açısından bakıldığında doğrudan olmasa da öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

"Hava Kirliliği" videosundan alınan kişilerin yüz ifadelerini inceleyiniz. Görsellerdeki sözlü olmayan mesajları (kızgın, üzgün, mutlu...) boşluklara yazınız.

Şekil 46. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 6. Etkinlik

TDK8, s. 244.

Dinleme/izleme metninin 7. Etkinliğinde öğrencilere iki farklı karikatür verilmiştir. Öğrencilerden bu karikatürlerin verdiği mesajları arkadaşları ile tartışmaları istenmektedir. Birinci karikatürde hava kirliliği sebebiyle dışarıda maske ile bulunmak durumunda kalan insan vardır. Hava kirliliğinin sebepleri bu insanın etrafında resmedilmiştir. İkinci karikatürde farklı atıklar sebebiyle, yaşam alanımız olan gezegen dünyanın mutsuz olduğu resmedilmiştir. Bu etkinlik Çevre eğitimi açısından öğrencilere oldukça katkıda bulunmaktadır. Bu karikatürler aynı zamanda Çevre eğitiminde görsel materyallerden yararlanmanın önemini de göstermektedir.

Aşağıdaki karikatürlerin verdiği mesajlar nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

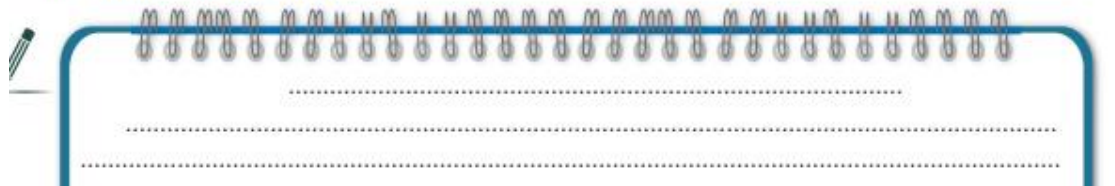

Şekil 47. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 7. Etkinlik

TDK8, s. 245.

Dinleme/izleme metninin 8. Etkinliğinde öğrencilerden yaşadıkları şehrin hava kirliliği oranı araştırmalarının sonucunda edindikleri bilgileri kullanarak bir haber metni yazmaları istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Kısa metinler yazar.” kazanımına yönelik hazırlanmış bu etkinliğin, öğrencileri hava kirliliği ile ilgili haber metninde kullanmak üzere edindikleri bilgiler ile başkalarını aydınlatacak haber metni yazdırmaya yönelik olduğu ve haber metnini okuyan bireyleri, bilinçli bireyler olarak yaşadıkları şehrin hava kirliliği oranını yaşamlarının önemli bir noktası olarak ele alıp bu kirliliği önleyecek davranışlarda bulunmaya teşvik edeceğinden Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunduğu görülmektedir.

Hazırlık bölümünde araştırdığınız “yaşadığınız şehrin hava kirliliği oranı” ile ilgili bilgileri kullanarak bir haber metni yazınız.

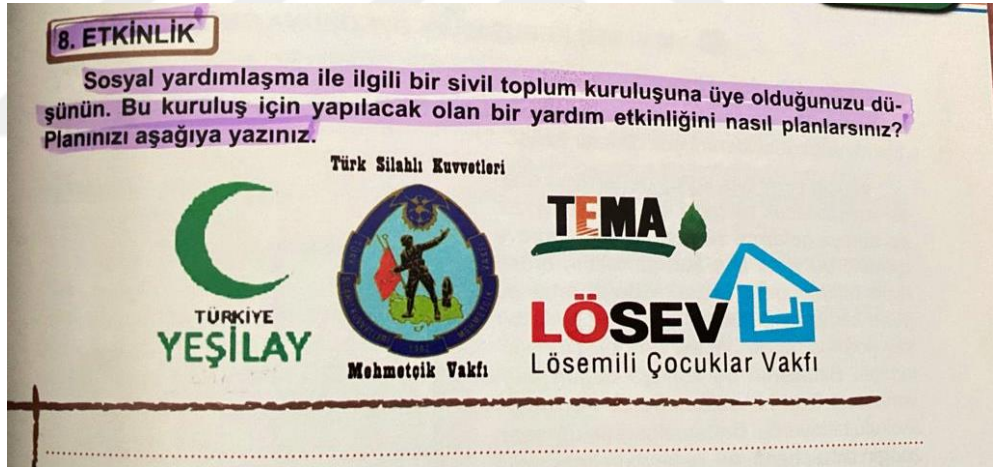

Şekil 48. Hava Kirliliği Dinleme/İzleme Metni 8. Etkinlik

TDK8, s. 245.

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından ikinci olarak incelenen kitap yazarları Gülşah Mete, Mahmut Karaaslan, Yeşim Kaya, Şahin Ozan ve Derya Özdemir olan Milli Eğitim

Bakanlığına ait kitaptır. Kitapta Çevre eğitime ilişkin bulgular Birey ve Toplum ile Hak ve Özgürlükler temalarından elde edilmiştir. Üçüncü tema olan Birey ve Toplum temasın ait Çocuk ve Ekmek isimli metnin 8. Etkinliğinde öğrencilere sosyal yardımlaşma ilgili bir sivil toplum kuruluşuna üye olsalardı nasıl bir yardım etkinliği planlayacaklarını anlatmaları istenmiştir. Etkinliğin bulunduğu alanda bazı kuruluşların logoları yer almaktadır. TEMA logosu da bunlardan biridir. TEMA logosunu görüp, TEMA üyesi olduğunu ve bu doğrultuda bir etkinlik planlayan öğrenci, sayesinde çevredeki yeşil alanların korunması, atık yönetimi, ağaçlandırma gibi çevre odaklı konulara dikkat çekerek toplumda genel bir çevre duyarlılığı oluşturulabileceğini fark eder. Böyle bir etkinlikle, öğrenci bireyin çevresel sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kararlılığını ve toplumsal çevre bilincini artırarak sürdürülebilir bir yaşam tarzına katkı sağlanabileceğini görür. TEMA üyesi olmanın, çevresindeki insanları bilinçlendirerek birlikte hareket etme kültürünü destekleyeceği farkındalığına erişir. Bu yönüyle etkinlik çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

Şekil 49. Çocuk ve Ekmek Metni

TDK8.2, s. 91.

Hak ve Özgürlük temasına ait Burada Bülbül Ağlamış metninden önce öğrencilere hazırlık çalışmaları verilmiştir. Hazırlık çalışmalarının ilkinde öğrencilerden hayvanların da insanlar gibi haklarının olduğunu düşünüp düşünmedikleri konusunda açıklama yapmaları; ikincisinde ise hayvan hakları ile ilgili araştırdıkları gazete haberlerini sınıflarında paylaşmaları istenmektedir. Hayvan hakları, çevre eğitiminde önemli bir yer tutar çünkü doğanın dengesini koruma, biyoçeşitliliği sürdürme ve ekosistemleri dengeleme sürecinde hayvanların oynadığı rolü vurgulamaktadır. Hayvan haklarına saygı, doğanın ve çevrenin

sürdürülebilirliğini destekleyen bir temel prensiptir. Hayvanların yaşam alanlarının korunması, avlanmanın kontrol altında tutulması, türlerin korunması ve doğal ekosistemlerin denge içinde olması, çevre eğitimi kapsamında ele alınan önemli konulardan biridir. Çevre eğitimi ile insanların doğayla uyum içinde yaşaması ve hayvanlara karşı duyarlılığını artırarak çevreye daha sürdürülebilir bir şekilde yaklaşmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, hayvan haklarına saygı, çevre bilincinin bir parçası olarak, gelecek nesillerin doğal kaynakları koruma ve çevresel sorumluluklarını yerine getirme konusunda bilinçli bir tutum geliştirmelerine de katkıda bulunur. Bu anlamda etkinliğin çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunduğu görülmektedir. Metnin 2. Etkinliğinde yer alan “Çocuğun kuşlara yaptığını doğru buluyor musunuz? Neden?”, “Hayvanların korunması, barınması, rahatça yaşaması hakkında neler düşünüyorsunuz?” soruları ve 5. Etkinlikte verilen hayvan görsellerinden hareketle sokak hayvanları ile ilgili kısa bir konuşma yapmalarının istenmesi de aynı bağlamda öğrencilere çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hayvanların da insanlar gibi haklarının olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
2. Hayvan hakları ile ilgili araştırdığınız gazete haberleri ya da hikâyeleri arkadaşlarınızla paylaşıp sınıf panosunda sergileyiniz.

Metni eleştirel dinleme yöntemine uygun dinleyiniz.

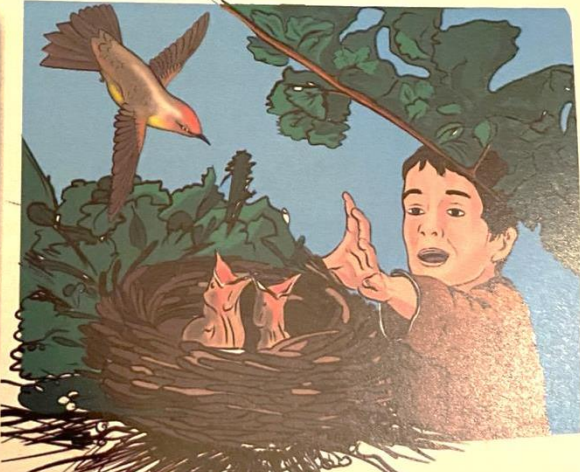

NECATİ GÜNGÖR

İlk ve orta öğrenimini Malatya'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Redaktörlük, editörlük, gazetecilik yaptı.

Eserlerinden Bazıları:
Hayatımın Yedi Hikâyesi, Babamın Sedefli Çakısı, Masal Kuşu, Hikâyemde Hayvan Var, Bir Hayal İstanbul.

BURADA BÜLBÜL AĞLAMIS (DİNLEME / İZLEME METNİ)

Şekil 50. Burada Bülbül Ağlamış Metni

2. ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1. Bülbülün ağlamasına neden olan durum nedir?
2. Çocuğun yaşadığı evin bahçesinin özellikleri nelerdir?
3. Çocuğun dikkatini çeken nasıl bir kuştur? Çocuk bu kuşu neye benzetmiştir?
4. Çocuğun hevesinin kursağında kalmasının sebebi nedir?
5. Çocuğun kuşlara yaptığını doğru buluyor musunuz? Neden?
6. Sizin de başınızdan geçen veya duyduğunuz, metindeki gibi olaylar var mıdır? Doğruluğunu veya yanlışlığını arkadaşlarınızla tartışınız.
7. Hayvanların korunması, barınması, rahatça yaşaması hakkında neler düşünüyorsunuz?

Şekil 51. Burada Bülbül Ağlamış Metni 2. Etkinlik Soruları

TDK8.2, s. 237.

Metnin 7. Etkinliğinde öğrencilerden verilen Hayvan Hakları Bildirgesi'nin 5. Maddesinden hareketle fabl yazmaları istenmektedir. Türkçe dersinde hayvan haklarına odaklanan fabllar yazması, çevre eğitimi ile anlamlı bir bağlantı kurabilir ve bu alanda önemli katkılarda bulunabilir. Fabl türü, öğrencilere etkili bir şekilde mesaj verme ve değerleri aktarma imkanı tanımaktadır. Hayvan karakterleri aracılığıyla, öğrencilerde doğanın ve hayvanların haklarına yönelik duyarlılık kazandırılabilir ve çevre bilinci oluşturulabilir. Bu tür bir yazım, hayvan haklarının önemini vurgulayarak, doğal dengenin korunması ve ekosistemlerin sürdürülebilirliği konularında öğrencilerin farkındalık kazanmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, fabl yazma süreci öğrencilere yaratıcılıklarını geliştirme, çevresel sorunlara duyarlılık kazanma ve düşünsel becerilerini artırma fırsatı sunar. Bu nedenle, hayvan hakları temalı fablların Türkçe dersinde yazılması, öğrencilerin çevre eğitimine olan katkısını artırarak onları çevre bilincine sahip bireyler olarak yetiştirmeye yönelik etkili bir araç olabilir. Etkinliğin öğrencilere çevre eğitimi açısından katkıda bulunduğu görülmektedir.

7. ETKİNLİK

Geleneksel olarak insanların çevresinde yaşayan bir türden olan bütün hayvanlar uyumlu bir biçimde türüne özgü yaşam koşulları ve özgürlük içinde yaşama ve üreme hakkına sahiptir (Hayvan Hakları Bildirgesi 5. Madde).

Yukarıdaki "Hayvan Hakları Bildirgesi 5. Madde"den hareketle bir fabl yazınız.

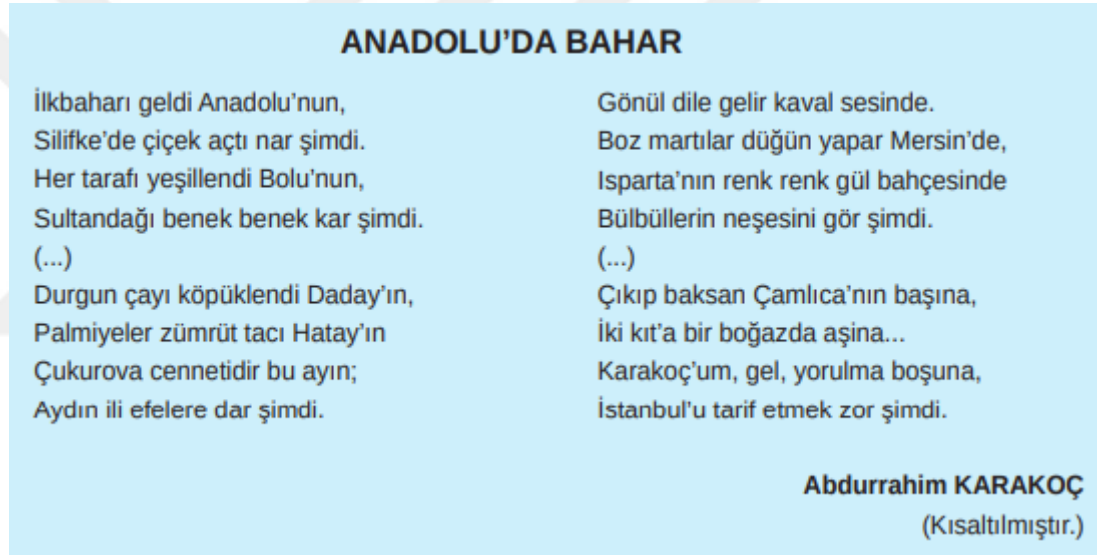
Şekil 52. Burada Bülbül Ağlamış Metni 7. Etkinlik

TDK8.2, s. 239.

4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Tema Sonu Değerlendirme Çalışmalarında Yer Alan Çevre İle İlgili Kavramlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik tema sonu değerlendirme çalışmalarında yer alan çevre ile ilgili kavramlar incelenmiştir.

Doğa ve Evren temasının tema sonu değerlendirme çalışmalarında öğrencilerin metne göre cevaplanması istenen sorular ve Abdurrahim Karakoç'a ait “Anadolu’da Bahar” şiirine yer verilmiştir. Etkinlik 8. Sınıf Türkçe dersine ait “Metinle ilgili soruları cevaplar.” kazanımına yöneliktir.

Şekil 53. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu’da Bahar Metni

TDK8, s. 248.

Metnin 1. Sorusunda öğrencilere şairin, baharda meydana gelen hangi değişikliklerden bahsettiği sorulmaktadır. Öğrenciler bahar mevsiminde gelen değişikliklerin farklı tasvirleriyle karşılaşmaktadır. Doğrudan olmasa da öğrencilere Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır.

Metnin 2. Sorusunda öğrencilerden “Gönül dile gelir kaval sesinde. / Boz martılar düğün yapar Mersin’de” dizelerinden ne anladıklarını açıklamaları istenmektedir. Sorunun Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkısının bulunmadığı görülmektedir.

1. Şair, baharda Anadolu'da meydana gelen hangi değişikliklerden bahsediyor?

.....

.....

.....

2. "Gönül dile gelir kaval sesinde. / Boz martılar düğün yapar Mersin'de" dizelerinden ne anladığınızı açıklayınız.

.....

Şekil 54. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu'da Bahar Metni

1. ve 2. Sorular

TDK8, s. 248.

Metnin 3. Sorusunda öğrencilerden şairin, İstanbul'u bu mevsimde tarif ederken niçin zorlanmış olabileceğini açıklamaları istenmiştir. Öğrencilerin bakış açısı ve düşünme yeteneği bu soruyu cevaplamaları için önemlidir. İstanbul hızlı nüfus artışı nedeniyle çevre kirliliği ve betonlaşmayı beraberinde getirmiştir. Kirlilik ve betonlaşma sebebiyle doğa unsurlarının ve çevre güzelliğinin azaldığı İstanbul'da bahar mevsimini tarif etmek zorlaşmıştır. Bu bakış açısıyla yaklaşan öğrenciler, insan faaliyetlerinin doğada meydana getirdiği olumsuz etkilerin farkındadır. Bu soru bu yönüyle Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

Metnin 4. Sorusundan öğrencilerden bu şiirin şairi olduklarını düşünüp, ilkbaharda doğada oluşan hangi değişikliklerden bahsedeceklerini belirtmeleri istenmektedir. Kış mevsiminin sonra ermesi ile başlayan bahar mevsiminde meydana gelen en belirgin değişikliklerden biri hava sıcaklıklarının yükselmesidir. Mevsimlere göre çevresinde oluşan doğa olaylarını ve değişiklikleri gözlemleyen bir öğrenci bu soruya açıklayıcı bir cevap verebilecektir. Bu yönüyle bu soru Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

3. Şair, İstanbul'u bu mevsimde tarif ederken niçin zorlanmış olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Bu şiirin şairi siz olsaydınız ilkbaharda doğada oluşan hangi değişikliklerden bahsederdiniz?

.....

Şekil 55. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları Anadolu'da Bahar Metni 3. ve 4. Sorular

TDK8, s. 248.

Tema sonu değerlendirmenin 5. Sorusunda öğrencilere cümleler verilmiştir. Bu cümlelerin özne mi veya nesnel mi olduğunu belirtmeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımına yönelik hazırlanan bu etkinliğin, Çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmadığı görülmektedir.

Tema sonu değerlendirmenin 6. Sorusunda öğrencilerden “Kış kapıya dayandı, daha kömür alamadık.” cümlesinde koyu yazılan sözle anlatılmak isteneni işaretlemeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.”, “Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.” kazanımlarına yönelik olan bu sorunun, Çevre eğitimi açısından öğrencilere doğrudan bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

5. Aşağıdaki cümlelerden **öznel** olanların başına “Ö”, **nesnel** olanların başına “N” yazınız.

- () Türkiye'nin güzellikleri görüldüğünde pek çok sözcük akla gelir.
- () Türkiye'deki tatil sadece manzaralar değil, unutulmaz deneyimlerdir.
- () Türkiye dört mevsim turizm potansiyeline sahip bir ülkedir.
- () Türkiye turizm pazarında, turist sayısı bakımından ilk on ülke içerisinde.

6. “Kış **kapıya dayandı**, daha kömür alamadık.” cümlesinde koyu yazılan sözle aşağıdakilerden hangisi anlatılmak istenmiştir?

- A) etkisi olmak
- B) gelip çatmak
- C) yola çıkmak
- D) yardım beklemek

Şekil 56. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 5. ve 6. Sorular

TDK8, s. 249.

Tema sonu değerlendirmenin 7. Sorusunda öğrencilere Kuşçenneti Milli Parkı ile ilgili bilgilendirici bir metin verilmiştir. Kuş göç yolu üzerinde bulunan türünde önemli olan birçok kuş türünün kuluçka kolonilerini barındırmaktadır. Metni okuyan öğrenciler pelikan, balıkçıl, kaşıkçı gibi farklı canlı türlerini öğrenmiş olacaklardır. Metin bize diğer canlıların da yaşamının önemli olduğunu, doğal çevrenin buna göre düzenlenmesi gerektiğini gösterir. Metnin Çevre eğitimi açısından öğrencilere faydasının bulunduğu görülmektedir. Soruda metne göre seçeneklerden hangisinin söylenemeyeceği sorulmaktadır. 8.sınıf Türkçe dersinin

“Metinle ilgili soruları cevaplar.” kazanımına yönelik olan sorunun Çevre eğitimi açısından öğrencilere bir katkısının olmadığı görülmektedir.

7. Kuşçenneti Millî Parkı, Marmara Bölgesi'nde Balıkesir ili sınırları içindedir. 1959 yılında millî park ilan edilmiştir. Anadolu'dan Avrupa'ya geçen kuş göç yolu üzerinde bulunan Kuşçenneti, pelikan, balıkçıl, kaşıkçı, karabatak, yaban kazı, yaban ördeği ve ötücülerden oluşan binlerce kuşun ağaçlar ve sazlar üzerine yuva yaptığı büyük kuluçka kolonilerini barındırmaktadır. Kuşçenneti Millî Parkı, Avrupa Konseyi tarafından çok iyi korunan ve kıta ölçeğinde değer taşıyan doğal alanlara verilen “Avrupa Diploması”nın en üst kategorisi olan A sınıfı diplomayla 1976 yılında ödüllendirilmiştir. (Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü)

Kuşçenneti Millî Parkı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A)** Kuşçenneti Avrupa'ya geçen kuşların göç yolu üzerindedir.
- B)** Kuşçenneti A sınıfı diplomasıyla 1976 yılında ödüllendirilmiştir.
- C)** Kuşçenneti Marmara Bölgesi'nde Bursa ili sınırları içindedir.
- D)** Kuşçenneti'nde binlerce kuşun yuva yaptığı kuluçka kolonileri vardır.

Şekil 57. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 7. Soru

TDK8, s. 249.

Tema sonu değerlendirmenin 8. Sorusunda öğrencilerden “Anlatılanlara göre oğlun çok hırslıymış.” cümlesi için seçeneklerden hangisinin söylenebileceğini işaretlemeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Cümle türlerini tanır.” kazanımına yönelik olan bu sorunun Çevre eğitimi açısından katkısının olmadığı görülmektedir.

Tema sonu değerlendirmenin 9. Sorusunda öğrencilerden “Annemden ayrı kalamam ve sürekli ziyaret ederim.” cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedenini işaretlemeleri istenmektedir. 8. Sınıf Türkçe dersinin “Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.” kazanımına yönelik bu soru öğrencilerin söz varlığına katkıda bulunmaktadır ancak Çevre eğitimi açısından katkısının olmadığı görülmektedir.

8. “Anlatılanlara göre oğlun çok hırslıymış.” cümlesi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) fiil / kurallı / tek yüklemlili / olumlu
- B) isim / devrik / tek yüklemlili / olumsuz
- C) fiil / devrik / fiilimsi bulunan / olumsuz
- D) isim / kurallı / fiilimsi bulunan / olumlu

9.

Annemden ayrı kalamam ve sürekli ziyaret ederim.

Selim'in cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nesne eksikliği
- B) Özne eksikliği
- C) Yüklem eksikliği
- D) Çatı uyumsuzluğu

Şekil 58. 7. Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları 8. ve 9. Sorular

TDK8, s. 249.

8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından ikinci olarak incelenen kitap yazarları Gülşah Mete, Mahmut Karaaslan, Yeşim Kaya, Şahin Ozan ve Derya Özdemir olan Milli Eğitim Bakanlığına ait kitaptaki tema sonu değerlendirme çalışmalarında çevre eğitimi ile ilgili öğrencilere doğrudan katkısı bulunan kavramlarla karşılaşılmamıştır.

5. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Görsellere İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında 8. Sınıf Türkçe ders kitapları incelenerek çevre eğitime yönelik hangi görsellere yer verildiği incelenmiştir. Ders kitaplarında çevre eğitime yönelik Şekil 24, Şekil 47, Şekil 49, Şekil 50, Şekil 59 ve Şekil 60'da bulunan 6 adet görsele yer verilmiştir. Şekil 24 ve Şekil 47, Şekil 49 ve Şekil 50'ye “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Çevre Eğitime Yönelik Etkinliklere İlişkin Bulgular” bölümünde yer verildiği için bu bölümde tekrar yer verilmemiştir.

Şekil 24'de yer alan broşürde (bkz. sayfa 45) öğrenciler geri dönüşüm kutularını ve hangi atıkların hangi geri dönüşüm kutusuna ait olduğunu görmektedir. Doğanın korunması için atıkların çevre atılması yerine geri dönüştürülmesi gerektiğini görür. Bisiklet görseli öğrenciye, motorlu taşıtların sebep olduğu kirliliğe bisikletin sebep olmadığını hatırlatacaktır. Öğrencinin kuş yuvasını ve gövdesinin dik durması için destek yapılmış ağacı görmesi öğrenciye, doğadaki canlı cansız tüm varlıkların yaşamının önemli olduğunu

hatırlatacaktır. Ağaçların bir kısmının kesilmiş olduğu alanda tavşanın da yer aldığı görsel öğrenciye, insanların ormanları tahrip etmesinin diğer canlı türlerinin yaşam alanının yok olmasına sebep olduğu mesajını iletmektedir. Rüzgar gülü ve güneş enerjisi görseli, doğal kaynakların verimli kullanımına bir örnek olarak öğrenciye hatırlatılacaktır. Fabrika dumanları ve kimyasal atık görseli de öğrenciye, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki olumsuz etkileri konusunda mesaj vermektedir. Görselin yer aldığı etkinlik “Geri dönüşüm ve geri kazanım kavramlarını açıklar ve geri dönüşümü mümkün olan maddeleri (cam, kâğıt, pet şişe, pil, teknolojik ürünler vb.) sınıflayarak tekrar kullanımının sağlanmasına katkıda bulunur.”, “Ekolojik ayak izini açıklar.”, “İnsanların üretim ve tüketim faaliyetleri ile doğal madde döngülerini karşılaştırır.”, “Nüfusun, üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevre sorunlarının ortaya çıkmasına etkisini açıklar.”, “Sürdürülebilir doğal kaynak kullanımının sürdürülebilir kalkınmaya etkisini irdeler.”, “Ormansızlaşma, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması arasındaki ilişkiyi açıklar.” gibi Çevre eğitimi kazanımlarını karşılamaktadır. Görsel Çevre eğitimi açısından değerlendirildiğinde öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

Şekil 47’de (bkz. sayfa 59) iki adet görsel bulunmaktadır. Soldaki görselde hava kirliliği sebebiyle dışarıda maske ile bulunmak durumunda kalan insan vardır. Hava kirliliğinin sebepleri bu insanın etrafında resmedilmiştir. Görselde araba egzoz dumanlarının, fabrika bacalarından çıkan dumanların ve radyoaktif dumanların insanların soluduğu ve ihtiyacı olan temiz havayı kirleten nedenler olarak resmedilmiştir. İkinci karikatürde farklı atıklar sebebiyle, yaşam alanımız olan gezegen dünyanın mutsuz olduğu resmedilmiştir. Görselde çevre kirliliğine sebep olarak yiyecek ve içecek atıkları, plastik atıklar resmedilmiştir. Ayrıca orman tahribatının da dünya dengesini bozduğu resmedilen bu görselde, atıklar sebebiyle habitatında yaşam süremeyen bir balık görülmektedir. Öğrencilerin kirliliğin sebepleri ve dünyaya verilen zararlar ile bu zararların insanların yaşamını ne derece kısıtladığı ve insanların temiz bir dünyada daha mutlu hayat süreceksen maske ile yaşamak zorunda kaldığının yorumuna varabilmelerini sağlayan görsel Çevre eğitimi açısından katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda görsel materyal kullanımının Çevre eğitimindeki faydası anlaşılmaktadır.

Şekil 59’daki yarıya ayrılmış dünya, insanın doğa üzerindeki etkisini temsil edebilir. Temiz ve yeşil yarıkürede, sürdürülebilir pratiklere ve çevre dostu davranışlara vurgu yapabilirken, kurumuş kısım, doğal kaynakların aşırı kullanımı, ormansızlaşma ve iklim değişikliği gibi sorunlara dikkat çekmektedir. El ile dünyanın tutulması, çevre bilinci ve

sorumluluğunu simgelemektedir. Bu, insanların doğal kaynakları korumasını, ağaçlandırma ve çevre dostu uygulamalara katılımını temsil etmektedir. Görsel, sürdürülebilir kalkınmanın önemini vurgulamaktadır. Temiz yarısı, sürdürülebilir tarım, enerji kullanımı ve doğal kaynak yönetimi gibi sürdürülebilir uygulamaların bir sonucu olarak görülebilir. Kurumuş yarıküre, iklim değişikliği ve çevresel adaletsizlikle ilişkilendirilebilir. Belki de zengin ve gelişmiş bölgelerin kaynakları aşırı tüketmesi sonucu, daha yoksul bölgelerin çevresel zarar görmüş olabilir. Görsel, insanların çevre konularına dair bilinçlenmesi ve olumlu değişimler yapma kapasitesini de simgelemektedir. Temiz yarıdaki ağaçlar ve aydınlık, iyimser bir geleceğin mesajını vermektedir. Öğrencileri çevre konularına dikkat çekmeye, düşündürmeye ve eyleme geçmeye teşvik eden görsel, çevre eğitimi açısından uygun bir görsel kullanımıdır.

Şekil 59. Hava Kirliliği Metni

TDK8, s. 242.

İncelenen ikinci 8. Sınıf Türkçe ders kitabının üçüncü teması olan Birey ve Toplum'un Çocuk ve Ekmek adlı dinleme/izleme metnine ait 8. etkinlikte (bkz. sayfa 60) birçok sivil toplum kuruluşunun, kendilerini temsil eden logolarının yer aldığı görsel bulunmaktadır. TEMA logosunu gören öğrenciler bu kuruluşun amacını araştırıp, kuruluşun erozyonla mücadele ve doğal kaynakların korunumu için çalıştığını öğrenir. Erozyon kavramı ve ormanlaştırma çalışmaları ile ilgili bilgi edinmiş olur. Aynı zamanda TEMA logosu, öğrencilere doğayla uyum içinde ve ona duyarlı bir şekilde yaşamının önemini

çağrıştırılmaktadır. Logoda yer alan yeşil renk, doğanın zenginliğini ve canlılığını simgelerken, toprak rengiyle birleşerek sürdürülebilirliği ve doğal dengenin korunmasını vurgular. Logodaki yaprak figürü, büyüme, gelişme ve geleceğe ait umutları sembolize eder. Bu bakımdan logo görselinin kullanımı çevre eğitimi açısından öğrencilere katkıda bulunmaktadır.

Kitabın Hak ve Özgürlükler adlı sekizinci temasına ait Burada Bülbül Ağlamış metnine ait görselde (bkz. sayfa 61), hikayenin ana karakteri olan çocuk yavru kuş alıp büyütmek için kuş yuvasına uzanmaktadır. Kuş yuvasına uzanması sonucu yavru kuşlardan birinin suda boğulmasına sebep olur. Bu görsel, insan etkileşiminin doğal yaşamla ve çevreyle olan ilişkisini anlatan güçlü bir sembolizme sahiptir. Kuş yuvasındaki yavrular, hassas bir denge içinde olan doğal yaşamı temsil ederken, çocuğun eli bu dengeyi tehdit eden insan müdahalesini sembolize etmektedir. Anne kuşun hızla yuvaya uçuşması, insan etkileşiminin doğayı etkileme hızını ve çevresel dengenin korunma ihtiyacını vurgulamaktadır.

Metnin 5. Etkinliğinde yer alan su içen kedi ve köpek görseli, öğrencilere çevre ile ilgili önemli mesajları çağrıştırabilir. Görseldeki hayvanların su içmeleri, su kaynaklarının korunması ve temiz tutulmasının ne kadar kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu, öğrencilere suyun önemini anlatarak su tasarrufu ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına dikkat çeker. Aynı zamanda, görseldeki sevimli hayvanlar, doğanın bir parçası olarak insanların sorumluluğunu ve hayvanların yaşam alanlarının korunmasının gerekliliğini öne çıkarır. Çevre eğitimi açısından bu görsel, öğrencilere çevre duyarlılığını artırmak, doğal kaynakları koruma bilinci oluşturmak ve hayvanların yaşam alanlarını sürdürülebilir bir şekilde yönetme gerekliliği konusunda önemli bir katkıda bulunabilir. Görsel, suyun kıymetini anlamalarını ve su kaynaklarını korumaya yönelik bilinçli kararlar almalarını teşvik ederek öğrencilere çevresel sorumlulukları konusunda ilham verebilir. Bu tür etkileşimli görseller, öğrencilerin çevresel konuları daha yakından kavramalarına ve çevre bilincini güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır.

5. ETKİNLİK

Yukarıdaki görsellerden hareketle sokak hayvanları ile ilgili kısa bir konuşma yapınız.

Şekil 60. Burada Bülbül Ağlamış Metni 5. Etkinlik

TDK8, s. 238.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitimi açısından hangi özelliklere sahip olduğu incelenmiştir. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan çevre eğitime yönelik konuların ünitelere göre dağılımı ortaya çıkarılmış, çevre eğitime yönelik hangi metinlerin kullanıldığı ve hangi etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca kitaplarda çevre eğitime yönelik olan görseller incelenmiştir.

Çevre eğitimi çevreye duyarlı, doğaya karşı olumlu ve kalıcı davranışlar edinmiş, doğal ve tarihi değerleri koruyan, çevre sorunlarına çözüm üreten ve bu süreçte aktif görev alabilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Çevre eğitimi öğrenme ve öğretmen sürecinde kullanılan materyallerin başında ders kitapları gelir. Bu bakımdan ders kitaplarının içerik bakımından zengin olması önemlidir. Araştırmada incelenen 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitimi açısından zengin olmadığı görülmektedir. Tüm derslerin kitaplarında olduğu gibi, Türkçe ders kitaplarının içeriği de buna göre hazırlanmalıdır. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik konuların eşit bir şekilde her temaya dağıtılmadığı, ağırlıklı olarak Doğa ve Evren temasında yer verildiği görülmüştür. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitimi ile ilgili metin, görsel ve etkinliklerin daha çok bilgi boyutunda olduğu, eylem barındıran içerik ve etkinliklere yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. İçerisinde birey ve toplumların mevcut ve gelecek yaşamını ilgilendiren birçok konuyu barındıran çevre eğitiminin sadece belirli temalar içerisinde yer verilmesinin yeterli olmayacağı düşünülmektedir. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında öğrencileri geri dönüşüm, madde döngüsü, sürdürülebilir kaynaklar, sürdürülebilir kalkınma, biyolojik çeşitlilik gibi kavramlarla karşılaştıran etkinlik Doğa ve Evren temasına ait Rüzgar metninin 5. Etkinliğidir. Rüzgar metnin sonunda, sonraki derse hazırlık çalışması olarak yer verilen etkinlik öğrencileri küresel ısınma kavramı ile karşılaştırmaktadır. Aynı temada bulunan Gökyüzünü Kaybeden Kuş metni öğrencilere bilinçsiz avcılık ve hayvan nesillerinin devamı ile ilgili mesajlar vermektedir. Bu metnin verdiği mesajın benzerini öğrencilere iletmesiyle karşımıza incelenen diğer 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki Burada Bülbül Ağlamış metni çıkmaktadır. İncelenen ikinci kitabın üçüncü teması olan Birey ve Toplum temasının Çocuk ve Ekmek isimli metnin 8. Etkinliğinde öğrenciler çevrenin korunması ile ilgili çalışmalar yürüten kuruluşlardan TEMA ile karşılaşmaktadır. Öğrencilerin çevre ile ilgilenen kurum ve kuruluşları araştırıp çalışmalarını hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlasa da, kitapta bu kurum

ve kuruluşların faaliyetleri ile ilgili öğrencilerin doğrudan edineceği bilgilere yer verilmemesi sebebiyle etkinliğin çevre eğitimi açısından yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Demir (2022) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çevre Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışması ile “Taşıma kapasitesi”, “Dünyanın dikkatli ve sorumlu idaresi”, “Atık ve atık yönetimi”, “Çevresel değişim”, “Çevresel bozulma” “Çevre etiği”, “Çevre politikaları” ve “Ekoloji” gibi birçok kavrama yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Daha çok “Kirlilik”, “Geri dönüşüm”, “Nesli tükenen türler”, “Yenilenebilir/yenilenemez kaynaklar”, “İnsan-çevre etkileşimi”, “Çölleşme”, “Küresel iklim değişikliği” ve “Sera etkisi” gibi kavramlar etrafında konuların oluşturulduğu sonucuna ulaşmıştır. Karakuş ve Şeyihoğlu (2021) “5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki ‘Çevre Sorunları’ Konulu Etkinlikleri Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımı Yönünden İncelenmesi” adlı çalışma ile 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki “çevre sorunları” konulu etkinliklerin disiplinlerarası öğretim yaklaşımı açısından yeterli olmadığı, etkinliklerin genel olarak aynı disiplinlerle (Türkçe, Fen Bilimleri ve Bilişim Teknolojileri ve Yazılım) ilişkilendirildiği ve bunun az sayıda olduğu, ilişkilendirmenin nasıl sağlanacağını açık olarak belirtilmediği, ilişkilendirilen kazanımların özellikle Fen Bilimleri dersinde hemen hemen aynı kazanımlar olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İncelenen 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında çevreyle ilgili örnek bir deneysel çalışma veya öğrencilerin etkin şekilde katılabileceği bir süreç içeren etkinliğe rastlanmamıştır. Çevre eğitimi, genellikle teorik bilgiler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmıştır. Türkçe dersi öğrencilere çevre sorunlarını anlama, eleştirme ve tartışma becerileri kazandıracağından, çevre sorunlarını insanlarla etkili bir şekilde paylaşılıp farkındalığın artmasına yarayacağından; Türkçe ders kitaplarında çevre eğitimi verilmelidir. Adıyaman, 2021 yılındaki çalışmasında sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programları ile sosyal bilgiler ve fen bilimleri ders kitaplarını çevre eğitimi açısından incelemiştir. Bu araştırma ile belirtilen derslerde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili kazanımların yeterli olduğu ancak bu kazanımların geleneksel yöntemlerle aktarıldığı, uygulama aşamasında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Anlama düzeyinde kalan ve öğrencilere tam anlamıyla davranışa dönüşmeyen teorik bilgilerle verilen çevre eğitimi, öğrenciler üzerinde istenilen etkiyi yaratamamaktadır. Gülersoy ve Civil, 2023 yılındaki çalışma ile 6. sınıf Türkçe ders kitaplarını çevre eğitimi açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yönelik konuların eşit bir şekilde tüm ünitelere dağılmadığı ağırlıklı olarak Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji ünitelerinde yer verildiği, çevre eğitimi

ile ilgili metin, görsel ve etkinliklerin daha çok bilgi boyutunda olduğu, eylem odaklı içerik ve etkinliklere yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Ders kitaplarında yer alan görseller, çevre ile ilgili konuları öğrencilere kazandırmak adına etkili bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu görseller, öğrencilere somut ve görsel bir deneyim sunarak soyut kavramları anlamalarına yardımcı olmalıdır. Renkli ve çarpıcı görseller, çevre sorunlarının gerçekliğini vurgulayarak öğrencilerin farkındalığını artırabilir. Ayrıca, doğaya duyarlılık ve sürdürülebilir yaşam konularını işleyen görseller, öğrencilere çevresel sorumluluk bilinci kazandırmak adına önemli bir rol oynayabilir. Kitap içindeki görseller, öğrencilerin çevre konularına duysız kalmadan, bilinçli bir şekilde hareket etmelerini teşvik etmeli ve onlara çevreyle ilgili önemli değerleri benimsetmelidir. İncelenen 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerin sayıca az ve öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikler bakımından zayıf olması nedeniyle çevre eğitimi açısından yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.2. Öneriler

Ders kitapları, çevre eğitimini güçlendirmek adına daha fazla uygulama tabanlı etkinliğe odaklanmalıdır. Ders kitapları içinde yer alan etkinlikler, okul dışında gerçekleştirilebilecek doğa temelli etkinliklerle desteklenmeli ve çevre eğitiminde öğrencilerin aktif katılımını teşvik etmelidir. Yapılan araştırmanın sonuçları dikkate alındığında daha etkili bir çevre eğitimi için sunulan önerilere bu bölümde yer verilmiştir.

1. Türkçe öğretim programlarında çevre içerikli konular arttırılmalı, daha etkili ve yeterli bir çevre eğitimi için programların öğretim süreçlerine yönelik değişiklikler yapılmalıdır.
2. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerde güncel olan çevre sorunları ve çözümlerine yer verilmelidir.
3. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili sorunlara ve çözümlerine daha fazla yer verilmelidir.
4. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitimi ile ilgili uygulamalı ve informal etkinliklere yer verilmelidir.
5. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre eğitimi ile ilgili metinler, etkinlikler ve görseller arttırılmalıdır.
6. 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre koruma, doğa olayları gibi belirli gün ve haftalara daha fazla yer verilmelidir.

7. Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin anlatıldığı bilgilendirici metin ve görseller yer almalıdır.
8. Diğer öğretim kademelerine ait Türkçe ders kitapları çevre eğitimi açısından incelenip literatüre katkı verilebilir.
9. Türkçe Öğretim Programına çevre eğitimi ile ilgili kazanımlar dahil edilebilir.
10. Öğrenci liderliğinde çevre projeleri oluşturulmalı ve yönetilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Ada, S., Baysal, Z. N., & Şahenk Erkan, S. S. (2017). *Çeşitli Boyutlarıyla Çevre Eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
2. Adıyaman, M. (2021). İlkokul ve ortaokulda güncel öğretim programlarının çevre eğitimi açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Akınoğlu, O., & Sarı, A. (2009). İlköğretim Programlarında Çevre Eğitimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30, 5-29.
4. Atasoy, E., & Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
5. Atasoy, E. (2015). İnsan doğa etkileşimi ve çevre için eğitim. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
6. Ballantyne, R., & Packer, J. (2002). Nature-based excursions: School students' perceptions of learning in natural environments. *International research in geographical and environmental education*, 11(3), 218-236.
7. Benzer, E. (2010). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımıyla hazırlanan çevre eğitimi dersinin fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığına etkisi. *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*.
8. Bögeholz, S. (2006). Nature experience and its importance for environmental knowledge, values and action: recent German empirical contributions. *Environmental Education Research*, 12(1), 65-84.
9. Çepel, N. (Ed.). (İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları).
10. Demir, Y. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının çevre okuryazarlığı açısından incelenmesi. *TEBD*, 20(3), 1094- 1122
11. Deniz, M. (2009). Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 19, 95-105.
12. Elder, J.L. (2003). A field guide to environmental literacy: Making strategic investments in environmental education. Rock Spring: Environmental Education Coalition.
13. Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Sayı 65/66, 2006/25 Ankara.

14. Eselioğlu, H., Set, S., & Yücel, A. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Devlet Kitapları, Çağlayan Matbaası, İzmir.
15. Erdem, M. S., & Yenilmez, F. (2017). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum sürecinin değerlendirilmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 91-119.
16. Gülay, H., & Ekici, G. (2010). MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 63, 357-369.
17. Gülay, H. (2011). Ağaç Yaş İken Eğilir: Yaşamın İlk Yıllarında Çevre Eğitiminin Önemi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4(3), 240-245.
18. Gülersoy, A. E. & Civil, H. (2023). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 10(2), 25-42.
19. Gülersoy, A. E., Dülger, İ., Dursun, E., Ay, D., & Duyal, D. (2020). Nasıl bir çevre eğitimi? Çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bazı öneriler. *Turkish Studies*, 15(5), 2357-2398.
20. Gülersoy, A. E., Yener, H., Turgut, T., Özşahin, D. M., & Açıkgöz, D. A. (2021). Kaos çağında ideal bir çevre eğitimi politikası için bazı öneriler. *Turkish Studies*, 16(5), 1495-1552.
21. Karakuş, S., & Şeyihoğlu, A. (2021). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki "Çevre Sorunları" Konulu Etkinliklerin Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımı Yönünden İncelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 25(88), 451-463.
22. Krasny, M. E., & Tidball, K. G. (2009). Applying a resilience systems framework to urban environmental education. *Environmental Education Research*, 15(4), 465-482.
23. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi Öğretim Programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
24. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
25. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
26. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
27. Mete, G., Karaaslan, M., Kaya, Y., Ozan, Ş., & Özdemir, D. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Saray Matbaacılık A. Ş., Ankara.

28. O’Leary, Z. (2017). *The Essential Guide to Doing Your Research Project*. SAGE Publications Inc.
29. Özdemir, O. (2004). *Günümüz Dünya Sorunları*. İstanbul: Aktif Akademi.
30. Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: “Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim”. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 23-38.
31. Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim: kuramsal çerçeve, tarihsel gelişim ve uygulamaya dönük öneriler. *Elementary Education Online*, 16(4), 1-11.
32. Sauve, L. (1996). Environmental education and sustainable development: A further appraisal. *Canadian Journal of Environmental Education*, 1, 7-34.
33. Sever, R., & Yalçinkaya, E. (2018). *Çevre Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
34. Şafak, Ş., & Erkal, S. (1999). Çevre Eğitimi ve Aile. *Eğitim ve Bilim*. Ankara.
35. Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
36. Stapp, W. B., Bennett, D., Bryan, W., Jr., Fulton, J., MacGregor, J., Nowak, P., Swan, J., Wall, R., & Havlick, S. (1969). The concept of environmental education. *Journal of Environmental Education*, 1(1), 30-31.
37. Storksdieck, M., Ellenbogen, K., & Heimlich, J. E. (2005). Changing minds? Reassessing outcomes in free-choice environmental education. *Environmental Education Research*, 11(3), 353-369.
38. Tanrıverdi, B. (2009). *Sürdürülebilir toplum ve yapıli çevre*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
39. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1972): Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
40. Tokcan, H., & Topkaya, Y. (2021). *Çevre Eğitimi*. Pegem Akademi.
41. Uzun, N., & Sağlam, N. (2006). Orta öğretim öğrencilerinin çevre eğitim programları hakkındaki görüşleri. *VII. Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
42. Uzun, N., & Sağlam, N. (2007). Orta Öğretimde Çevre Eğitimi ve Öğretmenlerin Çevre Eğitimi Programları Hakkındaki Görüşleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 176-187.
43. Ünal, S., & Dımışkı, Ü. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye’de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 142-154.

44. Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
45. Yılmaz, A., Bozkurt, Y., & Taşkın, E. (2005). Doğal kaynakların korunmasında çevre yönetiminin etkinliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 15-30.
46. Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P., & Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgileri ve öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.
47. 2872 Sayılı Çevre Kanunu (Resmî Gazete, 11.08.1983 Sayı: 18132)

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Ramazan Emre KOÇAK		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Türkçe ve Siyaset Bilimleri		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Pamukkale Üniversitesi ,	Türkçe Öğretmenliği,	2011
	İstanbul Üniversitesi	Siyaset Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler	2023
Tez Başlığı	8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ		
Akademik Eserler			
(Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Çevre Eğitiminde Okul Proje Uygulamalarının Yeri ve Önemi: 26 Ağustos Ortaokulu (Konak İzmir) Örneği			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

